በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረቱ

በአገር አቀፍ የምግብ ዋስትና ማእቀፍ ውስጥ

የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ይዞታ መብት በኃላፊነት ማስተዳደርን የተመለከቱ መመሪያዎች

ይህ መመሪያ በፈቃደኝነት ላይ የተመሰረተ የመሬት፤ ዓሣ እና ደን አስተዳዳርና ጥበቃ፤ ለብሄራዊ የምግብ ዋስትና በሚል ተዘጋጅቶ ከእንግሊዝኛ ወደ አማርኛ የተተረጎመ ነው፡፡

CFS Committee on World Food Security

Food and Agriculture Organization of the United Nations

በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረቱ

በአገር አቀፍ የምግብ ዋስትና ማእቀፍ ውስጥ

የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ይዞታ መብት በኃላፊነት ማስተዳደርን የተመለከቱ መመሪያዎች

የተባበሩት መንግሥታት የምግብ እና የግብርና ድርጅት

ሮም 2019 እአአ

አዲስ አበባ

'In collaboration with FAO the VGGT have been translated from English to Amharic by the EU-BMZ co-financed GIZ- Support to Responsible Agricultural Investment (S2RAI) Project'.

The information and views set out in this publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the official opinion of the European Union and the BMZ.

በዓለም የምግብ ድርጅት ፈቃድ መሰረት ከእንግሊዝኛ ወደ አማርኛ በአውሮፓ ህብረት እና የጀርመን የልማት ተራድኦ ድርጅት የገንዘብ ድጋፍ፤ በግብርና ኢንቨስትመንት ድጋፍ ፕሮጀክት አማካይነት የተተረጎመ፤ ሲሆን በመመሪያው ላይ የተገለጹ ሀሳቦች የአውሮፓ ህብረትን ወይም የጀርመን ልማት ተራድኦ ድርጅት አቋም አያመለክቱም፡፡

Food and Agriculture Organization of the United Nations
ISBN 978-92-5-131438-8
© FAO, 2012 (English version)
© FAO, 2019 (Amharic version)

በነዚህ መመሪያዎች ላይ የቀረቡ ገለፃዎች እና ዝርዝሮች በምንም አይነት መልኩ የየትኛውንም አገር የሕግ ወይም የእድገት ደርጃ፣ የግዛት፣ የከተማ፣ አካባቢ እና ባለስልጣናትን ወይም ድንበሮችን ወይም ወሰኖችን የተመለከተ የተባበሩት መንግሥታት የምግብ እና የግብርና ድርጅትን አቋም አይገልፁም፡፡ በነዚህ መመሪያዎች ላይ አንዳንድ ኩባንያዎች ወይም የፋብሪካ ምርቶች የፈጠራ ንብረት መብት ይሰጣቸውም አይሰጣቸው መጠቀሳቸው በምንም መልኩ በተባበሩት መንግሥታት የምግብ እና የግብርና ድርጅት ከሌሎች ተመሳሳይ ኩባንያዎች ወይም ምርቶች የተለየ ተቀባይነት ወይም ይሁንታ ማግኘታቸውን አያመለክትም፡፡

መብቱ በሕግ የተጠበቀ ነው፡፡ የተባበሩት መንግሥታት የምግብ እና የግብርና ድርጅት የዚህን ጽሁፍ ህትመት እና ስርጭት ያበረታታል፡፡ ለትርፍ የማይንቀሳቀሱ አካላት ጥያቄ ቢያቀርቡ ይህንን የመረጃ ፅሁፍ በነፃ እንዲጠቀሙ መብት ይሰጣቸዋል፡፡ ይህንን ፅሁፍ ለትምህርታዊ አላማ ጨምሮ ለመሸጥ ማባዛት ክፍያ ሊያስጠይቅ ይችላል፡፡ የተባበሩት መንግሥታት የምግብ እና የግብርና ድርጅት በቅጂ ባለመብትነት ያሳተማቸውን ማንኛውንም አይነት ጽሁፎች ለማባዛት ወይም ለማሰራጨት ፈቃድ የሚጠይቁ ማንኛውም ዓይነት ማመልከቻዎች በcopyright@fao.org ወይም ለህትመት ፖሊሲ እና ድጋፍ ቅርንጫፍ ዋና ኃላፊ፣ የዕውቀት ልውውጥ ቢሮ፣ የምርመር እና ኤክስቴንሽን መርሀ-ግብር ለተባበሩት መንግሥታት የምግብ እና የግብርና ድርጅት፣ Viale delle Terme di Caracalla, 00153 Rome, Italy ተብሎ ሊላክ ይችላል፡፡

ማውጫ

መቅድም iv

1 መግቢያ 1

1. ዓላማዎች 1
2. የመመሪያዎቹ ባህሪይ እና ወሰን 1

2 ጠቅላላ ጉዳዮች 3

3. ኃላፊነት የተሞላ የይዞታ አስተዳደር መሠረታዊ መርሆዎች 3
   3ሀ ጠቅላላ መርሆዎች 3
   3ለ የትግበራ መርሆዎች 4
4. ከይዞታ ባለመብትነት ጋር የተያያዙ መብቶች እና ኃላፊነቶች 5
5. ከይዞታ ጋር የተያያዙ ፖሊሲዎች እንዲሁም ሕጋዊ እና ተቋማዊ ማእቀፎች 6
6. የአገልግሎት አሰጣጥ 7

3 ለባለይዞታዎች የሚሰጡ ሕጋዊ እውቅናዎች፣ መብቶች እና ግዴታዎች 11

7. ቅድመ ጥንቃቄዎች 11
8. የመንግሥት መሬት፡ የአሳ ሀብት እና ደን 12
9. ነባሩ ህዝብ እና ሌሎች ባህላዊ የይዞታ መተዳደሪያ ሥርዓቶች ያሏቸው ማህበረሰቦች 14
10. ኢመደበኛ የይዞታ ሥርዓት 15

4 የይዞታ መብቶች እና ግዴታዎችን ማስተላለፍ እና መለወጥ 17

11. ግብይቶች 17
12. የመዋዕለ ንዋይ ፍሰቶች 18
13. መሬት የመቀላቀል እና ሌሎች መሰል የለውጥ እርምጃዎች 20
14. ካሳ 21
15. ይዞታን መልሶ የማከፋፈል ሂደት 22
16. ይዞታ ማስለቀቅ እና የካሳ ሂደት 23

5 የይዞታ አስተዳደር 25

17. የይዞታ መብቶች ምዝገባዎች 25
18. ግምት 26
19. ግብር 27
20. ቁጥጥር የሚደረግበት የቦታ ዕቅድ 27
21. በይዞታ መብት ላይ የሚነሱ ክርክሮች አፈታት 28
22. ድንበር ተሻጋሪ ጉዳዮች 29

6 ለአየር ንብረት ለውጥ እና ለአደጋ ጊዜ የሚሰጡ ምላሾች 31

23. የአየር ንብረት ለውጥ 31
24. የተፈጥሮ አደጋዎች 31
25. ከመሬት፣ ከአሳ እና ከደን ይዞታ ጋር የተያያዙ ግጭቶች 32

7 ማስተዋወቅ፣ ትግበራ፣ ክትትል እና ግምገማ 35

መቅድም

የነዚህ የበጎ ፈቃድ መመሪያዎች አላማ የመሬት፣ የአሳ እንዲሁም የደን ይዞታ አስተዳደርን ለማሻሻል ምሪት መስጠት ብሎም እንደማጣቀሻ ማገልገል ሲሆን ይህም ለሁሉም ሰው የምግብ ዋስትናን ማረጋገጥ የተሰኘው መርሆን መሠረት ያደረገ እና የሰው ልጆችን በቂ ምግብ የማግኘት መብት በአገር አቀፍ የምግብ ዋስትና ማዕቀፍ ውስጥ በዘላቂነት እውን እንዲሆን ድጋፍ መስጠት ነው።

የነዚህ መመሪያዎች አላማ ረሃብን እና ድህነትን ለማጥፋት ለሚደረገው አለም አቀፍ እና አገር አቀፍ ርብርብ አስተዋጽዖ ማድረግ ሲሆን ይኸውም ቀጣይነት ያለው የመሬት ልማት ለዕድገት መሠረታዊ ጉዳይ ነው የተሰኘውን መርሆ በማንገብ ፍትሃዊ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ክፍፍል እንዲሁም ዋስትና ያለው የይዞታ መብት እንዲኖር ማስተዋወቅን ይጨምራል።

ድህነትን እና ረሃብን ማጥፋት እንዲሁም ቀጣይነት ያለው የተፈጠሮ ሀብት አጠቃቀምን ማስፈን በዋናነት የማህበረሰቡን እና ሌሎች የሚመለከታቸው አካላትን መሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብቶች ማግኘት ላይ የተመሠረተ ነው። የአብዛኛው በተለይ የገጠሩ ድሃ ህዝብ መተዳደሪያ ሙሉለሙሉ ፍትሃዊ በሆነ መንገድ የእነዚህ የተፈጥሮ ሀብቶች ባለይዞታ መሆን፣ መወሰን እና ዋስትና ማግኘት ላይ የተመሠረተ ነው። እነዚሁ የተፈጥሮ ሀብቶች የምግብ እና የመጠለያ አገልግሎት ከመስጠት ባሻገር የማህበራዊ፣ ባህላዊ፣ ሀይማኖታዊ መሠረቶች ናቸው፤ኢኮኖሚያዊ እድገት ላይ ፋይዳቸውም የትየለሌ ነው።

የመሬት፣ የአሳ እንዲሁም የደን ይዞታ ሀላፊነት በተሞላ መንገድ ማስተዳደር ከሌሎች እንደ ውሀ እና ማዕድን የመሳሰሉ የተፈጠሮ ሀብቶች ማግኘትና አስተዳደር ጋር በእጅጉ የተቆራኘ መሆኑ አሌ የማይባል ሀቅ ነው። ሃገራት እነዚህን የተፈጥሮ ሀብቶች የሚያስተዳድሩበት የተለያዩ ዘዴዎች እና ሥርዓቶች እንዳላቸው ስለሚታወቅ፣ ይህ መመሪያ እንደ ተገቢነቱ ከየሀገራቸው ነባራዊ ሁኔታ ጋር በማጣጣም ሊተገበሩት ይችላሉ።

ህዝቦች፣ ማህበረሰቡ እና ሌሎች አካላት የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ባለይዞታ እንዴት እንደሚሆኑ የሚወሰነው እና ቁጥጥር የሚደረገው ማህበረሰቡ በዘረጋው የይዞታ አስተዳደር ሥርዓቶች ነው። እነዚህ የይዞታ አስተዳደር ሥርዓቶች ማን የትኛውን የተፈጥሮ ሀብት ለምን ያህል ጊዜ እና በምን ዓይነት ሁኔታዎች መጠቀም እንደሚችል ምሪት ይሰጣሉ። የይዞታ አስተዳደር ሥርዓቶቹ የተፃፉ ሕጎች እና ፖሊሲዎችን አሊያም ያልተፃፉ ባህላዊ ልምዶችን መሠረት ያደረጉ ሊሆኑ ይችላሉ።

የይዞታ አስተዳደር ሥርዓቶች ከአለም ህዝብ ብዛት መጨመር ጋር ተያይዞ በጨመረው የምግብ ፍላጎትእንዲሁም ከአየር ንብረት ለውጥ እና ከተፈጠሮ ሀብት ውድመት የተነሳ በቀነሰው የመሬት የአሳ እና የደን መመናመን ከፍተኛ ጫና

እየደረሰባቸው ነው። ደካማ እና ዋስትና የሌላቸው የይዞታ መብቶች ቀድሞ የነበረውን የህዝቡን ለረሀብ እና ለድህነት ተጋላጭነት ከማባባሱም ባሻገር ተጠቃሚዎች በሚያደርጉት እሽቅድምድም የፀብ እና የተፈጥሮ ሀብት መመናመን ምክንያት ሊሆንም ይችላል።

የይዞታ አስተዳደር ሥርዓት ህዝቦች፣ ማህበረሰቦች እና ሌሎችም አካላት የይዞታ መብት ይኑራቸው አይኑራቸው፣ ከሌላቸውስ እንዴት የመብት ባለቤቶች ይሁኑ እንዴትስ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት መብታቸውን አውቀው ተያያዥ ግዴታቸውንም ይወጡ የሚሉ ጥያቄዎችን ለመመለስ ወሳኝ አካል ነው:: ብዙ የይዞታ ችግሮች ከደካማ የይዞታ አስተዳደር የተነሳ ይከሰታሉ:: የአስተዳደር ጥንካሬ የይዞታ ችግሮች ከተከሰቱም በኋላ እንኳን መፍትሄ ለመሻት ወሳኝ ነው:: ደካማ አስተዳደር ማህበራዊ መረጋጋትን፣ እና ለዘለቄታው በሚበጅ መልኩ የሚደረግን የተፈጥሮ ሀብት አጠቃቀም እንዲሁም ኢንቨስትመንትን እና የኢኮኖሚ ዕድገት ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ ይፈጥራል:: ብልሹ አሰራሮች ከነገሱ ወይም ፈፃሚ አካላት የባለ ይዞታዎችን መብት ለማስከበር አቅም ካጡ ህዝቦች የቤት፣ የመሬት፣ የአሳ፣ የደን እንዲሁም የመተዳደሪያ ይዞታዎቻቸውን ሁሉ ሊያጡ ይችላሉ:: ደካማ አስተዳደር በሚፈጥራቸው ግጭቶች ሰዎች ህይወታቸውን ጭምር ሊያጡ ይችላሉ:: ሀላፊነት የተሞላ የይዞታ አስተዳደር ሥርዓት ደግሞ ከዚህ በተቃራኒ የተረጋጋ የማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ እድገትን ከማምጣቱም ባሻገር ድህነትን እና የምግብ ዋስትና ችግርን በማስወገድ ኃላፊነት የተሞላው ኢንቨስትመንትንም ያበረታታል::

እያደገና እየሰፋ ለመጣው የይዞታ አስተዳደር ፍላጎት ምላሽ ለመስጠት የተባበሩት መንግሥታት የምግብ እና የግብርና ድርጅት እና አጋሮቹ ኃላፊነት የተሞላው የይዞታ አስተዳደር መመሪያ የማዘጋጀት ሥራ ጀመሩ:: ይህ እንቅስቃሴ መሠረቱ ያደረገው እና የሚደግፈው በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረተ እና በአገራዊ ማዕቀፍ ውስጥ ያለ ቀጣይነት ያለው በቂ ምግብ የማግኘትን መብት (በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረተ ምግብ የማግኘት መብት መርሆዎች) ሲሆን ይህም የተባበሩት መንግሠታት የምግብ እና የግብርና ድርጅት 127ኛ ጉባኤ በህዳር 2004 እና በ2006 የአለም አቀፉ የግብርና ማሻሻያ እና የገጠር ልማት ኮንፍረንስ (ICARRD) በተደረጉበት ጊዜያት የፀደቁ ናቸው::

የአለም የምግብ ዋስትና ኮሚቴ (CFS) ጥቅምት 2010 ባደረገው 36ተኛው ጉባኤው መመሪያው ሁሉን አቀፍ እንዲሆኑ እና የመጀመሪያውም ረቂቅ ፅሁፍ ኮሚቴው ለሚያደርገው ግምገማ ክፍት እንዲሆን አበረታትቷል:: ይህንኑ ለማስፈፀም ኮሚቴው ረቂቁን የሚገመግም ቡድን ለማቋቋም ወስኗል።

እነዚህ መመሪያዎች የተባበሩት መንግሥታት የምግብ እና የግብርና ድርጅት ያዘጋጃቸውን ሌሎች በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረቱ መርሆዎችን እና በአለም አቀፍ ደረጃ ተቀባይነትን ያገኙ ደረጃዎችን እና ኃላፊነት የተሞሉ አፈፃፀሞችን ተከትለው የተዘጋጁ መመሪያዎችን መሠረት አድርገው የተዘጋጁ ናቸው:: ይህ መመሪያ መሠረት ካደረጋቸው መመሪያዎች መካከል: በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረተ ምግብ የማግኘት መብት መርሆዎች፣ ሀላፊነት የተሞላ የአሳ ማስገር ደንብ፣ የተባይ ማጥፊያ ስርጭት እና አጠቃቀም አለም አቀፍ ደንብ፣ በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረተ፣ ኃላፊነት የተሞላ የተተከሉ ደኖች አስተዳደር መመሪያ እንዲሁም የእሳት አደጋ መከላከያ በፈቃደኝነተ ላይ የተመሠረቱ መመሪያዎች፣ መርሆዎች እና እስትራቴጂዎች የሚጠቀሱ ናቸው:: እነዚህ መመሪያዎች በአንፃራዊነት አጭር ሲሆኑ እስትራቴጂዎችን፣ ፖሊሲዎችን፣ ሕጎችን፣ መርሀ-ግብሮችን፣ ሌሎች እንቅስቃሴዎችን ለማዘጋጀትና መዋቅሮችን ለመስራት የሚያገለግሉ ናቸው:: መመሪያዎቹ ከሌሎች ተጨማሪ ጽሁፎች ጋር የሚገኙ ሲሆን እነርሱም አስፈላጊ ሲሆን በአንድ ጉዳይ ላይ ዝርዝር ቴክኒካዊ መረጃዎችን፣ ስልጠናዎችን፣ ድጋፎችን እና ለአፈፃፀም የሚረዱ ተጨማሪ ምሪቶችን የሚሰጡ ናቸው:: እነዚህ መመሪያዎች ግንቦት 11 20012 በተካሄደው በአለም የምግብ ዋስትና ኮሚቴ 38ተኛው ልዩ ጉባኤ ላይ የጸደቁ ናቸው::

የተዘጋጁት በቡድን ሲሆን ይኸውም በሰኔ፣ ሀምሌ እና ጥቅምት 2011 እንዲሁም መጋቢት 2012 በነበሩት የቡድኑ ጉባኤዎች ነው:: ዝግጅቱ የተደረገው በ2009 እና 2010 በተደረገ ሁሉን አቀፍ በሆነ የምክክር መድረክ ነው:: ክልላዊ ምክክሮች በብራዚል፣ በቡርኪናፋሶ፣ በኢትዮጵያ፣ በዮረዳኖስ፣ በናሚቢያ፣ በፓናማ፣ በሮማኒያ፣ በሩሲያ ፌደሬሽን፣

በሳሞዋ እና በቬትናም ተደርገዋል፡፡ እነዚህ ክልላዊ ምክክሮች ከ133 አገራት ወደ 700 ሰዎችን ያሳተፉ ሲሆን እነርሱም የመንግሥትና የግሉን ዘርፍ፣ የበጎ አድራጎት ድርጅቶችን እና ከፍተኛ የትምህርት ተቋማትን ወክለው የተገኙ ናቸው፡፡ አራት የምክክር መድረኮች በተለይ ለበጎ አድራጎት ድርጅቶች የተዘጋጁ ሲሆን እነርሱም የአፍሪካ ማሊ፣ የእስያ ማሌዢያ፣ የአውሮፓ እንዲሁም የመካከለኛው እና የምእራብ እስያ ጣሊያን እና የላቲን አሜሪካው ደግሞ ብራዚል ውስጥ ሲደረጉ 200 ሰዎችን ከ70 አገራት አሳትፎ ተጨማሪ ደግሞ ከግሉ ዘርፍ 70 ተሳታፊዎችን ከ21 አገራት እንዲታደሙ ሆነዋል፡፡ እነዚህ መመሪያዎች በኤሌክትሮኒክ ምክክር ጊዜ የቀረቡ ፕሮፖዛሎችን እና ዜሮ ድራፍቶችን ይዘዋል፡፡ ዜሮ ድራፍቶቹ እንዲሻሻሉ በመንግሥት እና በግል ዘርፎች፣ በበጎ አድራጎት ድርጅቶች እና በከፍተኛ የትምህርት ተቋማት እንዲሁም ከመላው አለም ሀሳቦች ቀርበዋል፡፡

እነዚህ መመሪያዎች ከአለም አቀፍ እና ከክልል መመሪያዎች ላይ የተወሰዱ እንዲሁም አብረው የሚሄዱ ሲሆን ይህም የሰው ልጆች መብት እና የይዞታ መብትን በተመለከተ ከሚሊኒየሙ የዕድገት ግቦችም ላይ የወሰዳቸውን መርሆዎች ይጨምራል፡፡ የነዚህ መመሪያዎች አንባቢዎች የይዞታ አስተዳደርን ማሻሻል በሚፈልጉ ጊዜ ግዴታዎቻቸውን መፈፀም በሚያስችላቸው መልኩ በመደበኛ ሁኔታ እንዲገመግሙ እና በፈቃደኝነት ተጨማሪ ምሪት እንዲጠይቁ ይበረታታል፡፡

መግቢያ

1. ዓላማዎች

1.1 እነዚህ በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረቱ መመሪያዎች የመሬት፣[1] የአሳ እና የደን ይዞታ አስተዳደርን ለማሻሻል የተቀረጹ ናቸው። ምንም እንኳን መመሪያዎቹ ሁሉንም የማህበረሰቡን ክፍሎች ለመጥቀም የታቀዱ ቢሆኑም የተለየ ትኩረት የሚያደርግባቸው ወገኖች ግን በተለይ በማህበረሰቡ የተረሱ እና የችግሮች ሁሉ ገፈት ቀማሽ የሆኑት ናቸው፡፡ ይህንን ለማሳካት የምግብ ዋስትናንና ደረጃ በደረጃ በቂ ምግብ የማግኘት መብትን፣ የድህነት ቅነሳን፣ ዘላቂ መተዳደሪያን፣ ማህበራዊ መረጋጋትን፣ የመጠለያ ችግር መቅረፍን፣ የገጠር ልማትን፣ የአካባቢ ጥበቃን እንዲሁም ዘላቂ ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ እድገትን ለማረጋገጥ ይውላሉ፡፡ ሁሉም መረሀ-ግብሮች፣ ፖሊሲዎች እና የቴክኒክ ድጋፎች መመሪያዎቹን በመተግበር ይዞታን ለማሻሻል የተወጠኑ እንደመሆናቸው ትግበራቸው የአለም አቀፍ ሰብአዊ መብቶች ድንጋጌና ሌሎች አለም አቀፍ የሰብአዊ መብቶች ሰነዶችን ጨምሮ አገሪቱ በአለም አቀፍ ሕግ ከገባቻቸው ግዴታዎች ጋር የተጣጠመ መሆን አለበት።

1.2 እነዚህ መመሪያዎች የሚከተሉትን አላማዎች ለማሳካት ጥቅም ላይ ይውላሉ

1. አለም አቀፍ ተቀባይነትን ያገኙ የመሬት፣ የአሳ ሀብት እንዲሁም የደን ይዞታ እና አጠቃቀም ዘዴዎችን በተመለከተ ምሪት እና መረጃ መስጠት
2. የእነዚህን ሀብቶች ይዞታን የሚመለከቱ አዳዲስ ፖሊሲዎች ሲቀረጹ እና ነባሮቹም ሲሻሻሉ ሕጋዊ እና ተቋማዊ መዋቅሮችን ባገናዘበ መልኩ ጉልህ አስተዋጽዖ ማድረግ
3. ግልጽነትን እና የተሻሻለ የመሬት አጠቃቀም ትግበራ ዘዴዎችን ማጎልበት
4. መመሪያዎቹን የሚተገብሩ ይኸውም የክልል መንግሥታትን፣ የገበሬ ማህበራትን፣ ጥቃቅን እና አነስተኛ የአሳ አምራቾችን፣ የደን ተጠቃሚዎችን፣ አርብቶ አደሮችን፣ ነባሩን ህዝብ እንዲሁም የትምህርት ተቋማትን እና የሌሎችንም ጉዳዩ የሚመለከታቸውን አካላት አቅም እና አሰራር ማጠናከር እና ከላይ የተገለጹትን ተዋናዮች ትብብር ማጠናከር

2. የመመሪያዎቹ ባህሪይ እና ወሰን

2.1 መመሪያዎቹ በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረቱ ናቸው።

[1] መሬት ከይዞታ መብት ጋር በተያያዘ አለም አቀፍ ተቀባይነት ያለው ፍች የለውም። ስለዚህ የቃሉ ፍች እንደየአገሩ ይወሰናል፡፡

2.2 እነዚህ መመሪያዎች የሚተገበሩት እና የሚተረጎሙት ሀገራት በሀገር አቀፍ እና አለም አቀፍ ሕጎች መሠረት ከገቡዋቸው ግዴታዎች እንዲሁም በአህጉር አቀፍና እና አለም አቀፉ ሰነዶች መሠረት በፈቃደኝነት ከገቡት ቃል-ኪዳን ጋር በተጣጣመ መልኩ ሊሆን ይገባል፡፡ መመሪያዎቹ የሰው ልጆችን መብት፣ ዋስትና ያለው የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና የደን ይዞታን የሚመለከቱ ክልላዊ፣ አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ዘዴዎችን ለመደገፍ እና ለሟሟላት ጥቅም ላይ ይውላሉ፡፡ እነዚህ መመሪያዎች መንግሥት በአለም አቀፍ ሕግ የገባውን ግዴታ የሚወስን ወይም የሚሸረሽር ተደርጎ ሊወሰድ በፍጹም አይገባም።

2.3 እነዚህ መመሪያዎች አገሮች፣ የክልል መንግሥታት፣ ፍርድ ቤቶች፣ የገበሬ ማህበራት፣ ጥቃቅን እና አነስተኛ የአሳ አምራቾች፣ የደን ተጠቃሚዎች፣ አርብቶ አደሮች፣ የግሉ ዘርፍ፣ የአካባቢውን ህዝብ፣ የበጎ አድራጎት ማሕበራት፣ የትምሕርት ተቋማት እና ሌሎችም ጉዳዩ የሚመለከታቸውን አካላት የይዞታ አስተዳደር ለመገምገም እንዲሁም የተገኙ መሻሻሎችን ለመለየት ሊጠቀሙባቸው ይችላሉ፡፡

2.4 እነዚህ መመሪያዎች በወሰን ረገድ አለም አቀፍ ናቸው፡፡ ሀገራዊ ተጨባጭ ሁኔታ ግምት ውስጥ በማስገባት በየትኛዉም ክልል ወይም አገር፣ በምንም አይነት የኢኮኖሚ ደረጃ ላይ ለሚገኝ፣ ምንም አይነት የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና ደን ስሪት ላለው - ለመንግሥት፣ ህዝብ፣ ለግለሰብ፣ ለወል፣ ለባህላዊ፣ ለአካባቢ ተኮር ወዘተ ጥቅም ላይ ሊዉል ይችላል፡፡

2.5 እነዚህ መመሪያዎች የሚተገበሩት እና የሚተረጎሙት ከሀገር አቀፍ የሕግ ሥርዓቶች እና አተገባበራቸው ጋር በተጣጣመ መልኩ ሊሆን ይገባል፡፡

ክፍል 2

ጠቅላላ ጉዳዮች

ይህ ክፍል የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ይዞታ እና አስተዳደርን ከመብቶች እና ግዴታዎች፣ ከፖሊሲ፣ ከሕግ እና ከተቋማዊ መዋቅሮች እንዲሁም ከአገልግሎት አሰጣጥ አንፃር ይዳስሳል፡፡

በይዞታ አስተዳደር ረገድ አገሮች የሰው ልጆች መብትን በተመለከተ አንዳንድ ግዴታዎች አሉባቸው፡፡ ይህ ክፍል አንቀፅ 2.2. ስር ከተገለፁት መመሪያዎች ጋር በማዛመድ ሊነበብ ይገባል፡፡

3. ኃላፊነት የተሞላ የይዞታ አስተዳደር መሠረታዊ መርሆዎች

3ሀ ጠቅላላ መርሆዎች

3.1 አገራት የሚከተሉትን መርሆዎች ሊከተሉ ይገባል

1. ሁሉንም ሕጋዊ የሆኑ ባለይዞታዎች እና መብቶቻቸው እውቅና መስጠት እና ማክበር አለባቸው፡፡ እነዚህን ባለይዞታዎች በመለየት እና በመደበኛ መልኩ እውቅና የተሰጣቸውም ይሁኑ ያልተሰጣቸው ባለይዞታዎችና መብቶቻቸውን በመመዝገብ እና በማክበር ምክንያታዊ እርምጃዎች መውሰድ አለባቸው፤ የሌሎችን የይዞታ መብት ላይ ጥሰት አለመፈጸም እና ከይዞታ መብት ጋር ተዛማጅ ግዴታዎችን መወጣት አለባቸው፡፡

2. የይዞታ መብቶችን ከስጋት እና ከመሸራረፍ መጠበቅ አለባቸው፡፡ እነዚህን ሰዎች በዘፈቀደ ከሚደረግ ዓለም አቀፍ ሕግጋትን ከጣሰ የመብት ገፈፋ የመሬት ንጥቂያ መንግሥታት ሊጠብቋቸው ይገባል፡፡

3. ሕጋዊ የይዞታ መብትን ማበረታታት እና ከስጋት ነፃ የሆነ ማድረግ ይኖርባቸዋል፡፡ ከዚህም ባሻገር መብቶቹ እንዲከበሩ ቆራጥ እርምጃ መውሰድ እና የውል መስጠት አገልግሎቶችንም ለሁሉም ተደራሽ ማድረግ ይገባል፡፡

4. ሕጋዊ የይዞታ መብት ጥሰቶች ለመዳኘት የሚያስችል የፍትሕ ሥርዓት እንዲኖር ማድረግ አለባቸው፡፡ ይህም በመደበኛ የፍትሕ አካላት ወይም በሌሎች የክርክር መፍቻ ዘዴዎች የሚሰጥ ሆኖ፤ ለሁሉም ተደራሽ፣ ፈጣን፣ ውጤታማ እና ተፈጻሚ ሊሆን ይገባል፡፡ ለህዝብ ጥቅም ተብሎ ይዞታዎች ከተወሰዱ ፍትሃዊ ካሳ ሊሰጥ ይገባል፡፡

5. የይዞታ ክርክሮች፣ ግጭቶችን እና ብልሹ አሰራሮችን መከላከል አለባቸው፡፡ የይዞታ ክርክሮች ተከስተውም ሲገኙ ሳይባባሱ ባጭሩ መቅጨት ይኖርባቸዋል፡፡ ብልሹ አሰራሮችን በየትኛውም ቦታ በምንም ዓይነት መልኩ እንዳይከሰቱ ጥረት ማድረግ ይኖርባቸዋል፡፡

3.2 የንግድ ድርጅቶችን ጨምሮ መንግሥታዊ ያልሆኑ ተዋንያን ሰብአዊ መብቶችን እና ሕጋዊ ይዞታዎችን የማክበር ኃላፊነት አለባቸው፡፡ በተለይ የንግድ ድርጅቶች ሰብአዊ መብቶችና የሌሎችን ሕጋዊ የይዞታ መብቶችን ላለመጣስ *በተገቢው መንገድ መንቀሳቀስ ይኖርባቸዋል፡፡* ተገቢ የሆነ በሰዎች እና በሰው ልጆች መብት ላይ ሊጋረጥ የሚችል ያልተጠበቀ አደጋን መከላከል እና መተንበይ የሚያስችል ሥርዓትን መዘርጋት ያስፈልጋል፡፡ እራሳቸው የንግድ ድርጅቶቹም *በሰብአዊ መብቶችና በህጋዊ የመሬት ይዞታ መብቶች ላይ አሉታዊ ተፅዕኖዎች ካደረሱ ተጐጂዎቹ መፍትሄ የሚያገኙባቸውን መደበኛ ያልሆኑ መንገዶችን ማመቻቸት ወይም መተግበር አለባቸው፤* በዚህም ሂደት መተባበር አለባቸው። የንግድ ድርጅቶች ሥራቸው በሰብአዊ መብቶች እና ሕጋዊ የይዞታ መብቶች ላይ ጉዳት እንደማያስከትል ቅድመ ጥናት ማድረግ አለባቸው፡፡ መንግሥታትም እንዲሁ ዜጎቻቸውን በአለም አቀፍ ሕግጋት በተደነገገው መሠረት የንግድ ድርጅቶች ሊያደርሱ የሚችሉትን የሙብት ጥሰቶችን ለመከላከል የሚያስችል ዉጤታማ የፍርድ ሂደት መዘርጋት አለባቸው፡፡ ድምበር ዘለል ኩባንያዎችም ቢሆኑ አገሮቻቸው ሊረዷቸው እና መዋዕለ ንዋይ ለማፍሰስ የመረጧቸውን ሀገራት ዜጎች ሰብአዊ መብታቸው እና ሕጋዊ የይዞታ መብቶቻቸው እንዳይጣስ ሊጠብቋቸው ይገባል፡፡ ከዚህም ባሻገር ሀገራት በመንግሥት ተቋማት ወይም መንግሥት በሚደግፋቸው ድርጅቶች የሚደርሱ ከሰብአዊ መብቶችና ከሕጋዊ ይዞታ መብቶች ጋር የተገናኙ ጥሰቶች እንዳይኖሩ ጥንቃቄ ሊያደርጉ ይገባል፡፡

3ለ የትግበራ መርሆዎች

እነዚህ መርሆዎች የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ይዞታ በኃላፊነት ለማስተዳደር በጣም አስፈላጊ ናቸው፡፡

1. የሰው ልጅ ክብር - በተፈጥሮ የሰው ልጅ ክቡር፣ እኩል እና የማይሸራረፉ መብቶች ባለቤት መሆኑን ዕውቅና መስጠት

2. ከአድሎ መፅዳት - ማንም ሰው ሕግ ወይም ፖሊሲ ወይም አሰራር ሰበብ ተደርጎ አድሎ ሊደረግበት አይገባም፡፡

3. ፍትህ እና ርትዕ - በግለሰቦች መካከል ያለ እኩልነትን ለማወቅ በመካከላቸው ያሉ ልዩነቶችንም ጠንቅቆ ማወቅ ይፈልጋል፡፡ ቀና የሆኑ እርምጃዎችን በመውሰድ እና ሴቶችን እና ወንዶችን ወጣቱን እና ለችግር ተጋላጭ የሆኑ የህብረተሰብ ክፍሎችን እንዲሁም በማህበረሰቡ የተገለሉትን ሁሉ ከይዞታ መብት ፍትሀዊ ተጠቃሚ እንዲሆኑ እንዲሁም የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ተጠቃሚም ከማድረግ ጋር በተያያዘ ሀገራዊ ተጨባጭ ሁኔታ ከግምት ውስጥ በማስገባት መልካም የሆነ አስተዳደርን ማስፈን ይገባል፡፡

4. የፆታ እኩልነት - የተፈጥሮ ልዩነታቸው ሳይዘነጋ ወንዶች እና ሴቶች በእኩልነት የሰው ልጆች መብት ሊከበርላቸው ይገባል፤ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ እኩልነት በተግባር ለማረጋገጥ የሚያስችሉ ልዩ እርምጃዎች ሊወሰዱ ይገባል፡፡ አገራት ሴቶች ወይም ልጃገረዶች የትዳር ሁኔታቸው ምንም ይሁን ምንም የመሬት፣ የአሳ ሀብት እንዲሁም የደን ልማት ባለይዞታነታቸው እና ተጠቃሚነታቸው ከወንዶች ጋር እኩል መሆኑን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡

5. ሁሉን አቀፍ እና ዘላቂ አካሄድን መከተል - ሁሉም የተፈጠሮ ሀብቶች እና አጠቃቀማቸው የተሳሰረ እንደሆነ አውቆ ለሁሉም የሚስማማ የተቀናጀ እና ዘላቂ የአስተዳደር ሥርዓት ሊዘረጋ ይገባል፡፡

6. ምክክር እና ተሳትፎ - ውሳኔዎች ተፈፃሚ ከመሆናቸው በፊት ሕጋዊ የይዞታ መብት ያላቸው ሰዎች የተዛባ ፍርድ ሰለባ እንዳይሆኑ የሀይል ሚዛን መዛባትን ከግምት ከቶ ንቁ፣ ነፃ፣ የተሳካ እንዲሁም በመረጃ ላይ የተደገፈ የግለሰቦች እና የቡድኖች ተሳትፎ እንዲኖር እና የሁሉም አካላት ተሳትፎ ያለበት ውሳኔ የሚኖርበት ሂደት ሊፈጠር ይገባል፡፡

7. የሕግ የበላይነት - በተለያዩ ቋንቋዎች በስፋት የሚሰራጩ፣ ሁሉን አቀፍ፣ እንደአስፈላጊነቱ አካባቢያዊ ነባራዊ እውነታዎች ላይ የተመሠረቱ፣ እኩል የመሰማት መብት በሚሰጥ ነፃ በሆነ የፍትህ ሂደት ተፈጻሚ የሚሆኑ፣

ከሀገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ጋር የሚስማሙ እንዲሁም መንግሥት በፈቃደኝነት በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ የገባቸው ቃለ-ኪዳኖችን በሚገባ ታሳቢ ያደረጉ ሕግ ላይ የተመረኮዙ ድንጋጌዎችን መቅረፅ፡፡

8. ግልፅነት - ፖሊሲዎችን፣ ሕግጋትን፣ ሥነ-ሥርዓቶችን እንዲሁም ውሳኔዎችን በተገቢ ሁኔታ በተለያዩ ቋንቋዎች በሚመች እና ለሁሉም ተደራሽ በሆነ መንገድ ግልጥለጥ አድርጎ ማስረዳትና ማሰራጨት ያስፈልጋል፡፡

9. ተጠያቂነት - ግለሰቦችን፣ የመንግሥት ተቋማትን እንዲሁም መንግሥታዊ ያልሆኑ አካላትን ለውሳኔዎቻቸው እና ለሚሰሯቸው ሥራዎች በሕግ ፊት በኃላፊነት እንዲጠየቁ ማድረግ፡፡

10. ቀጣይነት ያለው መሻሻል - ማስረጃ ላይ የተመሠረተ መርሀ-ግብሮችን እንዲነድፉና ዘላቂ መሻሻል እንዲኖር ሀገራት የይዞታ አስተዳደር ክትትልና ትንተና ሥርዓታቸውን ማሻሻል ይኖርባቸዋል፡፡

4. ከይዞታ ባለመብትነት ጋር የተያያዙ መብቶች እና ኃላፊነቶች

4.1 ሀገራት ኃላፊነት የተሞላ የይዞታ ባለመብትነት አስተዳደር ሥርዓትን ማበጀት ይኖርባቸዋል፤ ምክንያቱም የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና የደን ልማት ለሰው ልጆች ሁለንተናዊ ፍላጎት ማለትም ለመብት መከበር፣ ለምግብ ዋስትና፣ ከድህነት ለመውጣት፣ ለመተዳደሪያ ዋስትና፣ ለማህበራዊ መረጋጋት፣ ለመጠለያ ፍላጎት፣ ለገጠር ልማት እና ለማህበራዊ ብሎም ለኢኮኖሚያዊ እድገት ወሳኝ ስለሆኑ ነው፡፡

4.2 ሀገራት የሚሰሯቸው ሥራዎች ሁሉ የይዞታ ባለመብትነትን እና አስተዳደርን በተመለከተ ከአካባቢያዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ጋር ስምም የሆኑ እና በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት የገቡዋቸው ቃለ-ኪዳኖችን በሚገባ ታሳቢ ያደረጉ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡

4.3 ሁሉም የሚመለከታቸው አካላት የባለይዞታነት መብቶች የግል ንብረት ባለሀብትነትን ጨምሮ በራሳቸው የቆሙ ፍፁም አለመሆናቸውን ማወቅ አለባቸው፡፡ ሁሉም የይዞታ መብቶች በሌሎች ሰዎች መብቶች እና ለህዝብ ጥቅም ሲሉ ሀገራት በሚወስዷቸው እርምጃዎች የተገደቡ ናቸው፡፡ እነዚህ እርምጃዎች በሕግ የተወሰኑ እና ከሰብአዊ መብቶች ጋር የማይጣረሱ እንዲሁም የአካባቢን ጥበቃን ከግምት ውስጥ ማስገባትን ጨምሮ የህዝብ ጥቅም ለማራመድ ብቻ የሚወሰዱ መሆን ይኖርባቸዋል፡፡ እንዲሁም የይዞታ መብቶች ከግዴታዎች ጋር የማይነጣጠሉ ናቸው፡፡ ሁሉም አካላት በዋናነት ኃላፊነት የተሞላ እና ዘላቂ የመሬት፡ የአሳ ሀብት እና የደን ልማትን እንክብካቤ እና አጠቃቀምን አክብረው ሊንቀሳቀሱ ይገባል፡፡

4.4 ሀገራት የይዞታ ባለመብትነትን በራሳቸው ሕግ ላይ ተመስርተው በመመዘን እስካሁን የሕግ ከለላ ያላገኙ የይዞታ መብቶችን ሕጋዊ ማድረግ አለባቸው፡፡ የይዞታ መብትን ለማስከበር ታስበው የወጡ ፖሊሲዎች እና ሕግጋት ከአድሎ የፀዱ እና የፆታ እኩልነትንም የማይሸራርፉ ሊሆኑ ይገባል፡፡ እነዚህ መመሪያዎች ውስጥ የተካተቱትን የምክክርና የአሳታፊነት መርሆዎችን መሠረት ባደረገ ሀገራት መልኩ ሕጋዊ ብለው የሚፈርጁዋቸው የይዞታ መብት አይነቶችን ዘርዝረው በስፋት ለህዝብ ይፋ ሊያደርጉና ሊያሰራጩ ይገባል፡ ፡ ሁሉም የይዞታ መብት አይነቶች ለሁሉም ባለይዞታ ሕጋዊ የይዞታ ዋስትና በመስጠት ከሀገራዊ ሕግጋት እና ከአለም አቀፍ መርሆች ጋር ተፃራሪ በሆነ መልኩ ከሚደርሱ ማንኛውም አይነት እንግልቶች፣ ስጋቶች እና መፈናቀሎች ከለላ የሚሰጡ መሆን አለባቸው፡፡

4.5 ሀገራት ሕጋዊ የይዞታ ባለመብትነትን አክብረው ዜጎች ሕገ-ወጥ በሆነ መንገድ እንዳይፈናቀሉ እና መብቶቻቸውም እንዳይሸራረፉ ወይም እንዳይጣሱ ከለላ ማድረግ አለባቸው፡፡

4.6 ሀገራት ማንኛውንም አይነት ከይዞታ መብት ጋር የተገናኘ አድሎ መከልከል፣ ማስወገድ እና እንዳይከሰትም ጭምር ቅድመ ጥንቃቄ ማድረግ ይኖርባቸዋል፡፡ ይህም የጋብቻ ሁኔታ ከመቀየር፣ የሕግ ከለላ ማግኘት ካለመቻል እንዲሁም ከገቢ ምንጭ ማነስ የተነሳ የሚከሰቱትን ይጨምራል፡፡ በተለይ ሀገራት ለወንዶች እና ለሴቶች ተመጣጣኝ የሆኑ መብቶችን ሊሰጡ ይገባል፤ ይኸውም የመውረስ እና የማውረስንም መብት ጨምሮ

ማለት ነው፡፡ ተፈፃሚነታቸው ከሀገር አቀፍ እና አለም አቀፍ ሕጎች እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት ከገቡዋቸው ቃለ-ኪዳኖች ጋር ስምም ያደረጉ መሆን ይኖርባቸዋል፡፡

4.7 ባለይዞታዎች በራሳቸው ጥረት ማስከበር የማይችሏቸው መብቶች እና ከአገልግሎት ሰጪ ተቋማትና ከፍትሕ አካላት ሳይቀር ማግኘት የማይችሏቸው አገልግሎቶች እና የሕግ ድጋፎች ስላሉ ሀገራት ከአድሎ የፀዱ እና የፆታ እኩልነትን ከግምት ውስጥ ያስገቡ ትብብሮችን እና እርዳታዎችን ለባለይዞታዎች ሊያደርጉ ይገባል፡፡

4.8 ሁሉም የሰብአዊ መብቶች አለም አቀፍ፣ የማይነጣጠሉ፣ አንዳቸው በአንዳቸው ላይ ጥገኛ የሆኑ እንደመሆናቸው የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታ አስተዳደር በቀጥታ ከነዚህ የተፈጥሮ ሀብቶች ይዞታ ጋር የሚያያዙ መብቶች ላይ ብቻ ሊያተኩር አይገባም፤ የሰብአዊ መብት፣ የፖለቲካ መብት፣ የኢኮኖሚ መብት እንዲሁም የማህበራዊ መብት እና የባህል መብት ሁሉ ይመለከቱታል፡፡ ሥለዚህ መንግሥታት የሰብአዊ መብት እና የፖለቲካ መብት ተሟጋቾችን ሊያከብሯቸው እና የነርሱንም መብት ሊያስጠብቁላቸው ይገባል፡፡ የአርሶ አደሩ፣ አርብቶ አደሩ፣ የነባር ህዝብ፣ የአሳ አጥማጁ እና የገጠሩ ሠራተኛ ሁሉ ሰብአዊ መብት ሊከበር ይገባል፡፡ ከዚሁ ጋር በተያያዘ የአሳ፣ የመሬት እና የደን አስተዳደር ላይ የሚሟገቱ ግለሰቦች እና ማህበራትን ሰብአዊ መብቶች መንግሥታት ሊያከብሩ ይገባል፡፡

4.9 መንግሥታት ከአድሎ የፀዳ እና ብቁ የፍትህ ሥርዓትን በማስፈን ፈጣን፣ የተመጣጠነ ክፍያ ብቻ የሚጠይቅ እንዲሁም የተቀላጠፈ ከይዞታ ጋር የሚያያዙ ክርክሮችን የሚፈታ እና አማራጭ የክርክር መፍቻ ዘዴዎችን ያካተተ ብሎም እንደ አግባብነቱ ይግባኝ የመጠየቅ እድልን ጨምሮ ውጤታማ መፍትሄ የሚሰጥ መዋቅር መዘርጋት አለባቸው፡፡ እነዚህ የመፍትሄ ሀሳቦች በቶሎ ሊፈፀሙ እና የካሳ፣ ንብረት ማስመለስ እና የዋስትና (indemnity and reparation) ጉዳዮችንም ሊያካትቱ ይገባል፡፡ በአንቀፅ 6.6 እና 21.6 መሠረት ተጋላጭ እና የተገለሉ ሰዎች ጭምር የነዚህ መፍትሄዎች ተጠቃሚ መሆናቸውን መንግሥታት ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ መንግሥታት ማንኛውም ከይዞታ መብት ጋር በተያያዘ የሰብአዊ መብቴ ተጥሷል የሚል ሰው የዚህ ፍትሕ ሥርዓትና መፍትሄዎች ተጠቃሚ እንዲሆን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡

4.10 መንግሥታት የመሬት፣ የአሳ እና የደን ተጠቃሚዎችን የይዞታ አስተዳደር ሂደት ውስጥ በንቃት እንዲሳተፉ ሁኔታዎችን ማመቻቸት አለባቸው፡፡ ተሳትፏቸውም ከብዙ በጥቂቱ ከአገሪቱ የሕግ መዋቅር ጋር የማይጣረስ ሊሆን እና መንግሥታዊ እና መንገሥታዊ ያልሆኑ ጉዳዩ የሚመለከታቸው አካላት የሚያደርጉት አይነት አስተዋፅዖ ለምሳሌ ፖሊሲ እና ሕጎችን ማርቀቅ እና መተግበር ላይ እንዲሁም ይዞታን ማጠናከር ላይ ሊሆን ይችላል፡፡

5. ከይዞታ ጋር የተያያዙ ፖሊሲዎች እንዲሁም ሕጋዊ እና ተቋማዊ ማእቀፎች

5.1 መንግሥታት ፖሊሲዎች እንዲሁም ሕጋዊ እና ተቋማዊ መዋቅሮችን በማዘጋጀት እንዲሁም ቀጣይነታቸውን በማረጋገጥ ኃላፊነት የተሞላ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት የይዞታ አስተዳደርን ማስፈን አለባቸው፡፡ እነዚህ ማእቀፎች የሚንጠለጠሉት እንዲሁም የሚደገፉት ሰፊ በሆነው የሕግ ሥርዓት፣ የህዝብ አገልግሎት እና የፍርድ ቤቶች ለውጥ ላይ ነው፡፡

5.2 መንግሥታት ይዞታን የተመለከቱ የፖሊሲ፣ የሕግ እና የተቋም ማእቀፎች በአገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት በገቡዋቸው ቃለ-ኪዳኖች መሠረት የሚፈፀሙ ሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡

5.3 መንግሥታት ይዞታን የተመለከቱ የፖሊሲ፣ የሕግ እና የተቋም ማእቀፎቻቸው በሕግ ከለላ ያልተቸራቸው ባህላዊ የይዞታ ሥርዓቶችን ጨምሮ ሌሎች የይዞታ መብት አይነቶች በአገራዊ ሕጎቻቸው መሠረት እውቅና መሰጠታቸውን እና መከበራቸውን እንዲሁም ጥበቃ እንደተደረገላቸው ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ ማዕቀፎቹ

የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና የደንን ማህበራዊ፣ ባህላዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና አካባቢያዊ ጥቅሞችን ማንፀባረቅ አለባቸው፡፡ መንግሥታት ከአድሎ የፀዱ ይኸውም ማህበራዊ ፍትህ እና ፆታዊ እኩልነት የሚያራምዱ ማዕቀፎችን መዘርጋት አለባቸው፡፡ ማዕቀፎቹ ከዚህም ባሻገር በመሬት፣ በአሳ እና በደን አጠቃቀም መካከል ያለውን ጥብቅ ቁርኝት በማንፀባረቅ አስተዳደራቸውንም በተመለከተ የተቀናጀ አካሄድ ሊኖረው ይገባል፡፡

5.4 መንግሥታት በተለይ ከይዞታ መብት ጋር በተያያዘ አዋቂ ሴቶች እና ልጃገረዶች የሚገጥሟቸውን እንቅፋቶች ከግምት ውስጥ በማስገባት ሕጎች እና ፖሊሲዎች ለሴቶች መብቶች በቂ የሆነ ጥበቃ እንዲያደርጉ እና የይዞታ መብቶቻቸው እንዲከበሩ መጣር አለባቸው፡፡ መንግሥታት ሴቶች የይዞታ መብትን በተመለከተ እንደ ወንዶች ሁሉ ውል እንዲዋዋሉ ማድረግ እና የይዞታ መብቶቻቸውን ሁሉ እንዲያስከብሩ የሕግ እና ሌሎች ድጋፎች ሊያደርጉላቸው ይገባል፡፡

5.5 መንግሥታት ሁሉንም የሚመለከታቸውን አካላት እንዲሁም ሴቶችንም ወንዶችንም አሳታፊ በሆኑ ሂደቶች ፖሊሲዎችን፣ ሕጎችን እና የአሰራር ሥርዓቶች ማዘጋጀት እና ማስተዋወቅ አለባቸው፡፡ እነዚህ ፖሊሲዎች፣ ሕጎች እና አሰራር ሥርዓቶች የመተግበር አቅምን ከግምት ውስጥ ያስገቡ መሆን ይኖርባቸዋል፤ ፆታ አካታች ዘይቤዎችን ያንጸባረቁ፣ በሚገባ ቋንቋ የተጻፉ እና በስፋት ለህዝብ ይፋ መሆንም ይኖርባቸዋል፡፡

5.6 መንግሥታት ለህዝቡ አስተማማኝ በሆነ መልኩ አገልግሎት መስጠት የሚችሉ የመንግሥት አካላትን ኃላፊነት ሰጥተው ሊያሰማሩ ይገባል፡፡ መንግሥታት ከይዞታ ጋር የተያያዙ ሥራዎችን የሚሰሩ አካላት ኃለፊነታቸውን በዝርዝር እንዲያውቁ ማድረግ አለባቸው፡፡ መንግሥታት በፈፃሚ አካላት፣ በክልል መንግሥታት እና በነባሩ ህዝብ እንዲሁም በባህላዊ የይዞታ አስተዳደር ሥርዓት የሚመሩ ማህበረሰቦችን በቅንጅት እንዲሰሩ ማድረግ አለባቸው፡፡

5.7 መንሥታት ለበጎ አድራጎት ድርጅቶች፣ ለግሉ ዘርፍ እና ለከፍተኛ የትምህርት ተቋማት እድሎችን በመስጠት እንደ አግባብነቱ የሕጎችን፣ የፖሊሲዎችን እና የተቋማዊ ማእቀፎችን አቀራረጽ ሂደት ውስጥ አስተዋጽኦ እንዲያበረክቱ እና አፈፃፀማቸውንም እንዲያጠናክሩ ማድረግ አለባቸው፡፡

5.8 መንግሥታት እና ሌሎች አካላት በመደበኛነት ፖሊሲዎችን፣ ሕጎችን እና ተቋማዊ ማእቀፎችን መገምገም እና አፈፃፀማቸውንም መከታተል አለባቸው፡፡ ፈፃሚ አካላት እና የፍትሕ ተቋማት በጎ አድራጎት ድርጅቶችን እንዲሁም ተጠቃሚዎችን የሚወክሉ አካላትን እንዲሁም ህዝቡን በማሳተፍ አግልግሎቶችን ማሻሻል እና ብልሹ አሰራሮችንም ግለፅነት በተሞላ አሰራር እና ውሳኔ አሰጣጥ መቅረፍ አለባቸው፡፡ ለውጦችን የተመለከተ መረጃ እና ለውጦቹ ያመጣሉ ተብሎ የሚታሰቡ ውጤቶችም በግልፅ መነገር እና በሚገባ ቋንቋ ይፋ መደረግ አለባቸው፡፡

5.9 መንግሥታት የይዞታ መብቶች ከፖለቲካዊ፣ ሕጋዊ፣ ማህበራዊ፣ ባህላዊ፣ ሀይማኖታዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና አካባቢያዊ ነባራዊ ሁኔታዎች ተነጥለው የማይቆሙ መሆናቸውን ማወቅ አለባቸው፡፡ እነዚህ ነባራዊ ሁኔታዎችን በመጠኑ የሚቀይሩ የይዞታ ሥርዓት ማሻሻያዎች ሲያስፈልጉ ከመፈፀማቸው በፊት መንግሥታት ታሳቢ የተደረጉ ማሻሻያዎች ላይ አገራዊ መግባባት ላይ ለመድረስ ጥረት ማድረግ አለባቸው፡፡

6. የአገልግሎት አሰጣጥ[2]

6.1 አቅም በፈቀደ መጠን ሕጉን ተግባራዊ የሚያደርጉ አካላት ቀልጣፋ፣ ውጤታማ እና የፆታ እኩልነትን ባከበረ መልኩ ፖሊሲዎችን እና ሕጎችን ማስፈፀም እንዲችሉ የሰው ሀይል እንዲሁም የንብረት፣ የገንዘብ እና የሌሎች አስፈላጊ ግብአቶች አቅም እንዲኖራቸው መንግሥታት መትጋት አለባቸው፡፡ ሠራተኞች በሁሉም የድርጅት እርከኖች ተከታታይ ስልጠና ሊያገኙ እና በዚህም መሠረት የፆታ እና የማህበራዊ እኩልነትን በጠበቀ መልኩ ሊመለምሉ ይገባል፡፡

[2] ንዑስ-ክፍል 6 በተለይ ከ17 እስከ 21 ያሉትን ንዑስ-ክፍሎች አነባቢብን ይመራል፡፡

6.2 መንግሥታት ከይዞታ ጋር በተያያዘ የሚሰጡ አገልግሎቶችን እና የአስተዳደር ሥርዓቶችን በአገር አቀፍ እና አለም አቀፍ ሕጎች ከሚደነግጓቸው ግዴታዎች ጋር አብሮ የሚሄድ እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት የገቡዋቸው ቃለ-ኪዳኖችን በሚገባ ታሳቢ ያደረጉ እንዲሆን ሊጥሩ ይገባል፡፡

6.3 መንግሥታት የይዞታ መብትን ለመጠበቅ እንዲሁም ክርክሮችን ለመፍታት ፈጣን፣ ተደራሽ እና ከመድሎ የፀዳ የአገልግሎት አሰጣጥ ሥርዓትን ሊዘረጉ ይገባል፡፡ ከዚህም ባሻገር ከይዞታ መብቶች ጋር የሚያያዙ አላስፈላጊ መጓተቶችን የሚያመጡ ሕጎች እና የአሰራር ሂደቶችን ሊያስወግዱ ይገባል፡፡ መንግሥታት የአስፋጻሚ እና የፍትሕ አካላትን አገልግሎት አሰጣጥ መገምገም እና ችግር ያለባቸው አሰራሮች ላይ ማሻሻያ ማድረግ አለባቸው፡፡

6.4 መንግሥታት ፈፃሚና የፍትሕ አካላት መላዉን ህዝብ እጅግ በራቁ አካባቢዎች የሚኖሩትንም ጨምሮ ማገልገላቸዉን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ አገልግሎቶች ቀልጣፋና ፈጣን እንዲሁም ተገቢዉን ቴክኖሎጂ በመጠቀም ተደራሽነትንና ጥራትን ሊያረጋግጡ ይገባል፡፡ ሠራተኞች ፖሊሲዎችንና ሕጎችን ወጥና አስተማማኝ በሆን መንገድ መተግበር እንዲችሉ የዉስጥ መመሪያዎች ሊዘጋጁ ይገባል፡፡ አሰራሮች የይዞታ ዋስትናና ፍትሃዊ ሥርዓትን በማያዛቡበት መልኩ በቀላሉ የሚተገባሩ ሊሆኑ ይገባል፡፡ ተጠቃሚዎች መብትና ግዴታዎቻቸውን ይረዱ ዘንድ ማብራሪያዎች በስፋትና በብዛት በሚገለገሉባቸው ቋንቋዎች ሊሰራጩ ይገባል፡፡

6.5 መንግሥታት ይዞታን የሚመለከቱ መረጃዎችን ለመጋራት እንዲሁም ነባር ህዝቦችን እና በጎ አድራጎት ድርጅቶችን፣ የግሉን ዘርፍ፣ ከፍተኛ የትምህርት ተቋማትን እና በአጠቃላይ ህዝቡን ጭምር ለመጥቀም መንሥታት አግባብነት ያላቸውን ሕጎች እና ፖሊሲዎች ሊያፀድቁ ይገባል፡፡ መረጃ ከመጋራት ጋር ተያይዞ ክልላዊ እና አለም አቀፍ ደረጃዎችን ያገናዘቡ ብሄራዊ የደረጃ መመዘኛዎች ሊዘጋጁ ይገባል፡፡

6.6 መንግሥታት እና ሌሎችም አካላት ተጋላጭ እና የተገለሉ የህብረተሰብ ክፍሎችን ለመደገፍ ተጨማሪ እርምጃዎችን ሊወስዱ ይገባል፤ ምክንያቱም እነዚህ የህብረተሰብ ክፍሎች ልዩ ድጋፍ ካልተደረገላቸው የአስተዳደር እና የፍትሕ አገልግሎቶች ተጠቃሚ ሊሆኑ አይችሉም፡፡ እነዚህ እርምጃዎች በተመጣጣኝ ዋጋ የሕግ አገልግሎት ማለትም የጠበቃ እና የቅየሳ ባለሙያዎችን ሙያዊ እገዛ እንዲሁም ለአርብቶ አደሩ እና ራቅ ባለ አካባቢ ለሚኖሩ የህብረተሰብ ክፍሎች ተንቀሳቃሽ አገልግሎት ሰጪ አካላትን መመደብን ያጠቃልላል፡፡

6.7 መንግሥታት አስፈፃሚ እና የፍትሕ አካላት መልካም ሥነ-ምግባር የተላበሰ አገልግሎት አሰጣጥን ባሕላቸው በማድረግ እንዲያሳድጉት ሊያበረታቱ ይገባል፡፡ አገልግሎት ሰጪዎች እና የፍትህ አካላት በዳሰሳ ጥናት እና በቡድን በሚደረጉ ውይይቶች የማይቋረጥ ግብረ መልስ ማግኘት አለባቸው፡፡ ይህም የአገልግሎቶችን ደረጃ እና ቅልጥፍና ለማሻሻል እንዲሁም አገልግሎቶቹን የሚጠበቀውን ያህል ለማድረስ ብሎም አዳዲስ ፍላጎቶችን ለማስተናገድ ይረዳል፡፡ መንግሥታት የአፈጻጸም ብቃት መመዘኛዎችን እና የተገኙ ውጤቶችን በመደበኛ ሁኔታ ሪፖርት ማድረግ እና ይፋ ማድረግ ይኖርባቸዋል፡፡ ተጠቃሚዎችም እንዲሁ ቅሬታቸውን ለፈፃሚ አካላት ማለትም ለአስተዳደራዊ ቅሬታ ሰሚ ወይም ለነፃ ይግባኝ ሰሚ አካል ወይም ለእምባ ጠባቂ ተቋም ለማቅረብ እድል ሊሰጣቸው ይገባል፡፡

6.8 ከይዞታ ጋር ተያያዥ አገልግሎት የሚሰጡ ባለሙያዎች ማህበራት ከፍተኛ የሆነ የስነ-ምግባር ደረጃ መቅረጽ፣ ማስተዋወቅ እና አፈጻጸሙንም መከታተል አለባቸው፡፡ የመንግሥት እና የግል ዘርፎች ተገቢ የሆነ የስነ-ምግባር ደረጃ መከተል አለባቸው፡፡ ሥነ-ምግባረ ጥሰውም ሲገኙ የእርምት እርምጃ ሊወሰድባቸው ይገባል፡፡ እንደዚህ አይነት የሙያ ማህበራት ከሌሉ ግን መንግሥታት ማህበራቱ ሚፈጠሩባቸውን ሁኔታ ማመቻቸት አለባቸው፡፡

6.9 መንግሥታት እና መንግሥታዊ ያልሆኑ አካላት ከይዞታ ጋር የተያያዙ ብልሹ አሰራሮችን ለመከላከል ጥረት ማድረግ አለባቸው፡፡ መንግሥታት ይህን ችግር መፍታት የሚችሉት በመመካከር እና ሁሉንም የሚመለከታቸውን አካላት በማሳተፍ፣ የሕግ የበላይነትን በማስከበር እንዲሁም ግልፅነትን እና ተጠያቂነትን

በማስፈን ነው፡፡ ከዚህም በተጨማሪ መንግሥታት የፀረ-ሙስና እርምጃዎችን ተግባራዊ ማድረግ ይኖርባቸዋል፡፡ እነዚህ እርምጃዎችም ማንም ሰው ከልክ ያለፈ ሥልጣን እንዳይኖረው ማድረግን ወይም ሥልጣንን መገደብን እንዲሁም የጥቅም ግጭትን ማስወገድን እና ግልፅ የሆኑ መመሪያዎችን እና ደንቦችን ማዘጋጀትን ይጨምራል፡፡ የአስፈፃሚ አካላት ውሳኔ በአስተዳደር እና መደበኛ ፍርድ ቤቶች በይግባኝ እንዲታይ ማድረግ አለባቸው፡፡ ከይዞታ አስተዳደር ጋር የተገናኙ ሥራዎች የሚመለከቷቸው ሰዎች በስራቸው በኃላፊነት የሚጠየቁበት ሁኔታ ሊኖር ይገባል፡፡ ሠራተኞቹም ኃላፊነታቸውን በሚገባ እንዲወጡ አስፈላጊ የሆኑ ነገሮች ሁሉ ሊሟሉላቸው ይገባል፡፡ በእነርሱ ኃላፊነት ጣልቃ የሚገቡ አካላት እንዳይኖሩ እና ሙስናን ወይም ብልሹ አሰራርን ሲያጋልጡም የብቀላ እርምጃ እንዳይወሰድባቸው ጥበቃ ሊደረግላቸው ይገባል፡፡

2

2

ክፍል 3

ለባለይዞታዎች የሚሰጡ ሕጋዊ እውቅናዎች፣ መብቶች እና ግዴታዎች

ይህ ክፍል የነባር ህዝቦችን የባለይዞታነት መብት፣ ከሌሎች ማህበረሰቦች ተለምዷዊ የይዞታ ሥርዓቶች እንዲሁም መደበኛ ያልሆኑ የይዞታ መብቶችን ሕጋዊ እውቅና ጋር በተገናኘ የመሬት፣ የአሳ ሀብት እንዲሁም የደን ይዞታን አስተዳደርን ይዳስሳል፡፡ በመንግሥት የተያዙ የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና የደን የይዞታ መብት አሰጣጥንም ይዳስሳል፡፡

7. ቅድመ ጥንቃቄዎች

7.1 መንግሥታት የመሬት፣ የአሳ ሀብት እንዲሁም የደን የባለይዞታነት መብት ሲሰጡ ከሀገራቱ ሕጎች በመነሳት የሌሎችን የይዞታ መብት የማይጥስ ወይም የማይሸራረፍ የቅድመ ጥንቃቄ እርምጃዎችን መውሰድ አለባቸው፡፡ እነዚህ የጥንቃቄ እርምጃዎች ትክክለኛ የይዞታ ባለመብት ሆነው ነገር ግን እስካሁን በሕግ ጥበቃ ላላገኙ አካላትም ሲባል የሚደረግ ነው፡፡ በተለይ ቅድመ ጥንቃቄዎች ሴቶችን እና ሌሎች ተጋላጭ የህብረተሰቡን ክፍሎች ተጓዳኝ የይዞታ መብቶች፣ ለምሳሌ የመሰብሰብ መብት ብቻ ያላቸውን መብታቸውን ማስከበር ይገባል፡፡

7.2 መንግሥታት የይዞታ አሰጣጥን መብት፣ ግዴታ እንዲሁም ሕጋዊ እውቅና በተመለከተ ካሉት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ግዴታዎች ጋር ጎን ለጎን የሚሄዱ መሆናቸውን ብሎም መንግሥታት በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት ከገቡዋቸው ቃለ-ኪዳኖች ጋር የሚስማሙ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡

7.3 የይዞታ መብቶችን ለመስጠት ወይም እውቅና እንዲሰጣቸው ለማድረግ ሲያስቡ መንግሥታት መጀመሪያ ነባራዊ የይዞታ መብቶችን እና የመብቱ ባለቤቶችን የተመዘገቡ ቢሆኑም ባይሆኑም ለይተው ማወቅ አለባቸው፡፡ አንቀፅ 3B.6 እና 9.9 ላይ እንደተመለከተው ነባር ህዝቦች እና ሌሎችም ልማዳዊ የይዞታ ሥርዓት ያሏቸው ማህበረሰቦች እንዲሁም ትንንሽ ይዞታ ያላቸው ጉዳዩ የሚመለከታቸው አካላት ሁሉ የምክክሩ ተሳታፊዎች መሆን አለባቸው፡፡ ህዝቡ መብቶቹ እውቅና አልተሰጣቸውም ካለ መንግሥታት በአንቀፅ 4.9 በተመለከተው መሠረት ፍትሕን ተደራሽ ለማድረግ መጣር አለባቸው፡፡

7.4 አዲስ ሕጋዊ እውቅና በተሰጣቸው የይዞታ መብቶች ሴቶች እና ወንዶች እኩል የይዞታ ባለመብትነት እንዲኖራቸው እና ይህም በተግባር ታይቶ መመዝገባቸውን መንግሥታት ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ በተቻለ መጠን የግለሰቦች፣ የቤተሰቦች እና የማህበረሰቡ ይዞታ የመብት እና የእውቅና አሰጣጥ በጥንቃቄ እና በዘዴ ሊሰራ ይገባል፡፡ መሻሻሉ ቀስ በቀስ በሁሉም አቅጣጫ ሆኖ በአገር አቀፍ ደረጃ ካለው ሁኔታ በመነሳት ቅድሚያ የሚሰጠውን ጉዳይ ቅድሚያ እየሰጡ መቀጠል ያስፈልጋል፡፡ ይህም ደሀውን እና ተጋላጭ የሚባለውን የህብረተሰብ ክፍል ሙሉ የሆነ የሕግ እውቅና እና የይዞታ ባለመብትነት እንዲያገኝ እድል ይሰጣል፡፡ ይህን ለማድረግ በተለይ ለተጋላጭ እና ለደሃው የህብረተሰብ ክፍል የሕግ ድጋፍ ሊሰጥ ይገባል፡፡

እንደየአካባቢው ተጨባጭ ሁኔታም መብቶቹ መጀመሪያ ሲቋቋሙ እና ሲመዘገቡ የይዞታ መብቶችን ዝርዝር ጨምሮ ምቹ እና ግልፅ የሆነ አቀራረብ ሊኖራቸው ይገባል፡፡

7.5 *መንግሥታት የይዞታ መብቶቻቸው የተከበሩላቸው እና አዳዲስ የይዞታ ማረጋገጫ የተሰጣቸው ሁሉ መብት እና ግዴታቸውን በተመለከተ እውቀት እንዲኖራቸው መርዳት አለባቸው፤ መንግሥታት አስፈላጊ ሲሆን ለእነዚህ ሰዎች እውቀቱ ኖሯቸው መብታቸውን ሲጠቀሙ ግዴታቸውንም በቅጡ ይወጡ ዘንድ ድጋፍ ሊሰጧቸው ይገባል፡፡*

7.6 *የይዞታ ባለመብትነት እውቅና መስጠት በማይቻልበት ሁኔታ መንግሥታት ከነዚህ መመሪያዎችም ጋር ይሁን ከአገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕግጋት ጋር የሚጣረስ በሀይል ከሚደረግ የማፈናቀል እንቅስቃሴ ሊከላከሉ ይገባል፡፡*

3

8. *የመንግሥት መሬት፡ የአሳ ሀብት እና ደን*

8.1 *መንግሥት የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና የደን ባለቤት ሲሆን ወይም እነዚህ ይዞታዎች በመንግሥት ቁጥጥር ስር ሲውሉ መንግሥታት የነዚህን ሀብቶች ቁጥጥር እና አጠቃቀምን የማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና አካባቢያዊ አጠቃላይ አላማዎችን ከግምት ውስጥ በማስገባት ውሳኔ ሊሰጡ ይገባል፡፡ መንግሥታት የሚወስዷቸው እርምጃዎች ሁሉ አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው መሠረት የሚፈፀሙ እና መንግሥት በፈቃደኝነት በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ የገቡዋቸው ቃለ-ኪዳኖችን በሚገባ ታሳቢ ያደረጉ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡*

8.2 *መሬት፣ የአሳ ሀብት እና ደን በመንግሥት ቁጥጥር ስር ሲውሉ የግለሰቦች እና የማህበረሰቦች ሕጋዊ የይዞታ መብት፣ አመቺ በሚሆንበት ጊዜ ደግሞ ተለምዷዊ የይዞታ ሥርዓቶች ጭምር እውቅና ሊሰጣቸው፣ መብታቸውም ሊከበር እና ጥበቃ ሊያገኝ ይገባል፡፡ እነዚህም አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው መሠረት የሚፈፀሙ እንዲሁም መንግሥት በፈቃደኝነት በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ የገባቸው ቃለ-ኪዳኖችን በሚገባ ታሳቢ ያደረጉ ሊሆኑ ይገባል፡፡ ይህን ለማሳካት ሕጋዊ የይዞታ መብቶች ተከፋፍለው እና በግልፅ ተደንግገው እንዲሁም በአገራዊ ሕጎች ላይ ተመስርተው በግልፅ ሂደት ውስጥ አልፈው ሊዘጋጁ እና ለህዝብ ይፋ ሊሆኑ ይገባል፡፡*

8.3 *ህዝቡ በጋራ የያዛቸው የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና የመሬት ይዞታዎች መኖራቸውን ከግንዛቤ ውስጥ በማስገባት መንግሥታት እንደዚህ አይነት ይዞታዎችን የሕግ ጥበቃ መስጠት እንዲሁም የሚያከፋፍሉባቸውን መንገዶች፣ የጋራ አጠቃቀማቸውን፣ አስተዳደራቸውን እና የመሳሰሉትን ተግባራት በጋራ የሚወሰን መሁኑን መንግሥት እውቅና ሊሰጥ ይገባል፡፡*

8.4 *መንግሥታት የሚቆጣጠሯቸው የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና የደን ይዞታዎች ላይ ወቅታዊና ተደራሽ መረጃ በመዝገቦች በመዘርዘር እና እንዲጠበቁ በማድረግ ለመስጠት መትጋት ይኖርበታል፡፡ እነዚህ መዝገቦች ሕጋዊ እንዲሁም ልማዳዊ የመሬት ይዞታዎችን ወይም አስተዳደሮችን በነባር ህዝቦች እና በሌሎች ማህበረሰቦችም ይሁን በግሉ ዘርፍ የተያዙትን በኃላፊነት የማስተዳደር ሥልጣን የተሰጣቸውን አካላት ጭምር በዝርዝር የያዙ መሆን ይገባቸዋል፡፡ በተቻለ መጠን በመንግሥት ቁጥጥር ስር ያሉ ይዞታዎች በማህበረሰቡ እና ነባር ህዝቦች ተይዘው በልማዳዊ መንገድ ከሚተዳደሩት እንዲሁም በግሉ ዘርፍ ከተያዙት ጋር በአንድ የአመዘጋገብ ሥርዓት ወይም የጋራ በሆነ የምዝገባ ማዕቀፍ ውስጥ እንዲገቡ ማድረግ ያስፈልጋል፡፡*

8.5 *መንግሥታት የትኛው በባለቤትነት የያዙት ወይም የሚቆጣጠሩት መሬት፣ የአሳ ሀብት ወይም ደን በመንግሥት ዘርፍ ጥቅም ላይ እንደሚውል እና የትኛው ለሌሎች አካላት እንደሚሰጥ እንዲሁም በምን አይነት ቅድመ ሁኔታ የሚለውን ሊወስኑ ይገባል።*

8.6 መንግሥታት በእነርሱ ይዞታ ስር የሚገኝ የመሬት፣ የአሳ እንዲሁም የደን ባለይዞታነትን እና አጠቃቀምን በተመለከተ ፍትሃዊ የሆነ የጥቅም ተካፋይነትን የሚያረጋግጡ ፖሊሲዎችን ማርቀቅ እና ለህዝብ ይፋ ማድረግ አለባቸው፡፡ ፖሊሲዎቹ የሌሎች አካላትን የባለይዞታነት መብት ከግምት ውስጥ ያስገቡ እንዲሆኑ የሚመለከታቸው አካላት ሁሉ እዚህ ላይ በሰፈሩት የምክክር እና የተሳትፎ መመሪያዎች መሠረት በምክክሩ ሂደት ውስጥ ሊካተቱ ይገባል፡፡ እነዚህን የተፈጥሮ ሀብቶች የሚመለከት አስተዳደር እና ውል የሚካሄደው የመንግሥት ፖሊሲን በሚተገብር እንዲሁም ግልፅነት እና ተጠያቂነት በሰፈነበት አሰራር ሊሆን ይገባል፡፡

8.7 መንግሥታት የባለይዞታነት መብት ለሌሎች መስጠት አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ደግሞ ባለይዞታነትን በውክልና የማስተዳደርን ኃላፊነትን የሚመለከት ፖሊሲ ማዘጋጀትና ለህዝብ ይፋ አለባቸው፡፡ የባለይዞታነት መብት አሰጣጥን የሚመለከቱ ፖሊሲዎች ከሰፊው የማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እንዲሁም ስነ-ምህዳራዊ አላማዎች ጋር የሚስማሙ ሊሆኑ ይገባል፡፡ በባህላዊ መንገድ ይዞታውን ሲጠቀሙ የነበሩ የየአካባቢው ማህበረሰቦች ሁሉ የይዞታ መብት በድጋሚ በሚታደልበት ወቅት ልዩ አስተያየት ሊደረግላቸው ይገባል፡፡ ፖሊሲዎቹ የሚመለከታቸው አካላት ሁሉ እዚህ ላይ በምክክሩ እና በውሳኔ አሰጣጥ ሂደቱ ውስጥ ተሳታፊ የሚያደርጉ ሊሆኑ ይገባል፡፡ ከዚህም በተጨማሪ እነዚህ ፖሊሲዎች የይዞታ መብት አሰጣጥ ሥርዓቱ የሌሎች የይዞታ ባለመብቶችን ጥቅም እና መተዳደሪያ አደጋ ላይ የማይጥል መሆኑን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡

8.8 መንግሥታት የባለይዞታነት መብትን ከውስን የጥቅም ባለመብትነት እስከ ባለሙሉ የባለቤትነት መብት ድረስ መስጠት ይችላሉ፡፡ ሥለዚህ ፖሊሲዎችም የይዞታ ባለመብትነትን ወሰን በግልፅ ሊደነግጉ እና እውቅናም ሊሰጡ ይገባል፡፡ ፖሊሲዎች የይዞታ መብት የሚሰጥበትን አግባብ እና ምክንያቱን ጭምር በግልፅ ሊዘረዝሩ ይገባል፤ ለምሳሌ ለረጅም ጊዜ ሲጠቀሙ እንደነበሩ ታሪክ የሚመሰክርላቸውን አካላት እውቅና መስጠት እና የመሳሰሉት፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝም ባለመብትነታቸው የተረጋገጠላቸው አካላትን መብታቸውን በአግባቡ እንዲጠቀሙ ድጋፍ ማድረግ ያስፈልጋል፡፡ መንግሥታት የመሬት፣ የአሳ እንዲሁም የደን ይዞታቸውን ይዘው መቀጠል አለባቸው ወይስ የለባቸውም የሚለውን እራሳቸው ሊወስኑ ይገባል፡፡

8.9 መንግሥታት የይዞታ ባለመብትነትን ወይም የይዞታ አስተዳደር ውክልና ሲሰጡ ግልፅ፣ አሳታፊ፣ተደራሽ እንዲሁም በተለይም ለነባር ህዝቦች እና ሌሎችም ልማዳዊ የይዞታ ሥርዓትን ለሚከተሉ ማህበረሰቦች በቀላሉ የሚገባ እና ሂደቱም ያልተወሳሰበ ሊያደርጉት ይገባል፡፡ መረጃዎች የፆታ እኩልነትን ባከበረ እና ሁሉም የሚመለከታቸው አካላትም በቀላሉ ሊረዱት በሚችሉት ቋንቋ ሊሰራጩ ይገባል፡፡ በተቻለ መጠን መንግሥታት አዲስ የይዞታ መብቶችን ከሌሎች የይዞታ መብት ካላቸው የቀደሙ ባለመብቶች ጋር በአንድ የመመዝገቢያ ዘዴ ሊያካትቷቸው ይገባል ወይም ደግሞ በጋራ ማዕቀፍ ውስጥ ሊያስተሳስሯቸው ይገባል፡፡ መንግሥታዊ እና መንግስታዊ ያልሆኑ የጉዳዩ ተዋናዮችም በይዞታ ባለመብትነት እደላ ላይ የሚታዩ ብልሹ አሰራሮችን ለመከላከል ጥረት ማድረግ ይገባቸዋል፡፡

8.10 አቅም በፈቀደ መጠን መንግሥታት የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ኃላፊነት በሰው ሀይል፣ በገንዘብ አቅም፣ በንብረት ይዞታቸው እና በሌሎች መሰል መመዘኛዎች ብቁ በሆኑ አካላት እጅ መሆኑን ማረጋገጥ አለባቸው፡ ፡ የይዞታ አስተዳደር ኃላፊነት በሚወከልበት ደግሞ ተወካዮቹ ኃላፊነታቸውን በአግባቡ መወጣት እንዲችሉ ስልጠና እና ተጓዳኝ ድጋፎች ሊሰጧቸው ይገባል፡፡

8.11 መንግሥታት የይዞታ እደላ መርሀ-ግብሮችን ውጤት፣ በሁለቱ ፆታዎች ላይ የሚታዩ የምግብ ዋስትና እና ድህነትን የማሸነፍ አቅም ልዩነቶችን እንዲሁም ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና አካባቢያዊ ግቦችን መቆጣጠር ከዚያም አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ደግሞ የእርምት እርምጃዎችን መውሰድ አለባቸው፡፡

3

9. ነባሩ ህዝብ እና ሌሎች ባህላዊ የይዞታ መተዳደሪያ ሥርዓቶች ያሏቸው ማህበረሰቦች

9.1 መንግሥታዊ እና መንግሥታዊ ያልሆኑ አካላት ማወቅ ያለባቸው መሬት፣ አሳ እና የደን ሀብት ለነባሩ ህዝብ እና ሌሎች ባህላዊ የይዞታ መተዳደሪያ ሥርዓቶች ላሏቸው ማህበረሰቦች ማህበራዊ፣ ባህላዊ፣ መንፈሳዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ አካባቢያዊ እና ፖለቲካዊ ፋይዳቸው የላቀ መሆኑን ዕውቅና ሊሰጡት ይገባል፡፡

9.2 ነባሩ ህዝብ እና ሌሎች ባህላዊ የይዞታ መተዳደሪያ ሥርዓቶች ያሏቸው ማህበረሰቦች ራስ- ገዝ የሆነ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት አስተዳደር ስላላቸው ፍትሀዊ፣ ቀጣይነት እና ዋስትና ያለው የይዞታ መብት በተለይ ለሴቶች ፍትሃዊ እና ተደራሽነቱ የተረጋገጠ ባለድርሻነትን ሊያቀዳጇቸው ይገባል፡፡ የሁሉም አባላት ይኸውም የአዋቂዎች፣ የወጣቶች፣ እና የሴቶች ውሳኔ የሚኖርበት አሳታፊ የይዞታ ሥርዓት በባህላዊ ተቋሞች ሊበረታታ ይገባል፤ ይህም ማህበረሰቡ በወል የሚጠቀምባቸውን ይዞታዎችም ይጨምራል፡፡ ቢቻል ደግሞ በይዞታ አስተዳደር ላይ የአባላቶቻቸው ተሳትፎ እና ውሳኔ ሰጪነት እንዲጠናከር ማህበረሰቦች ድጋፍ ሊደረግላቸው ይገባል፡፡

9.3 መንግሥታት ሁሉም ተግባራት ከሀገር እና አለም አቀፍ ሕግጋት እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት ከገቡት ቃለ-ኪዳን ጋር የማይጣረሱ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ ነባሩ ህዝብን በተመለከተ መንግሥታት በጎ ፈቃደኝነት ላይ ተመስርተው እና ግዴታቸውንም ተገንዝበው በአለም አቀፍ ሕግጋት ላይ የሰፈሩ የሰብአዊ መብቶችን ድንጋጌዎች ማክበር አለባቸው፤ ይህም በነፃ አገር የሚገኙ ነባሩ ህዝብን እና የተለያዩ ጎሳዎችን የሚመለከተው በአለም አቀፍ የሥራ ድርጅት ስምምነት (ቁጥር 169)፣ የብዝሀ ህይወት ድንጋጌ እና የተባበሩት መንግሥታት የነባሩ ህዝብ መብቶች ድንጋጌ ላይ የሰፈሩትን ያካትታል።

9.4 መንግሥታት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ የሰፈሩ ግዴታዎችን እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ የገቡዋቸው ቃለ-ኪዳኖችን በሚገባ ታሳቢ ባደረገ መልኩ ለነባሩ ህዝብ እና ባህላዊ የየዞታ ሥርዓት ላላቸው ማህበረሰቦች ተገቢውን እውቅና ሊሰጡ እና ጥበቃም ሊያደርጉ ይገባል፡፡ ይህ እውቅና ሙሉ ለሙሉ በማህበረሰቡ ቁጥጥር ስር ያሉ እና ለጋራ ጥቅም የዋሉ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብቶችን ግምት ውስጥ የከተተ፣ ኃላፊነት የተሞላ እና አጠቃላይ ይዞታን የተመለከቱ የመልካም አስተዳደር መርሆዎችንም ያከበረ ሊሆን ይገባል፡፡ ይህንን እውቅና አሰጣጥም የተመለከተ ማንኛውም መረጃ ሁሉም ሰው ሊደርስበት በሚችል እና ምቹ በሆነ ቦታ ፣ ተገቢ እንዲሁም በቀላሉ ሊገባ በሚችል ቋንቋ እና አቀራረብ ሊሰራጭ ይገባል፡፡

9.5 በባህላዊ የይዞታ ሥርዓት መሠረት ይዞታችን በዘር ሀረግ ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ እና የአባቶቻችን ነው ለሚሉ ነባር ህዝቦች እና ሌሎችም ማህበረሰቦች መንግሥታት እውቅና ሊሰጡ እና ጥበቃም ሊያደርጉ ይገባል፡፡ እነዚህ ወገኖች ከአባቶቻቸው ከመጣ የመሬት ይዞታ በሀይል ሊፈናቀሉ አይገባም፡፡

9.6 መንግሥታት የሕጋዊ፣ የድርጅታዊ እና የፖሊሲ ማዕቀፎቻቸውን ነባር ህዝቦች እና ሌሎችም ማህበረሰቦች ከሚተዳደሩበት ባህላዊ የይዞታ ሥርዓት ጋር የሚጣጣም እንዲሆን ማስተካከያዎችን ሊያደርጉ ይገባል፡፡ የሴቶችን መብት የሚያስከብሩ ሕገ-መንግሥታዊ ወይም ሕጋዊ ማሻሻያዎች ከባህሉ ጋር ቢጣረሱም እንኳን በባህላዊው የይዞታ ሥርዓት ውስጥ ግን እነዚህን መልካም ለውጦች ለመተግበር የሁሉም አካላት ትብብር ያስፈልጋል፡፡

9.7 መንግሥታት የይዞታ ፖሊሲዎችና ሕጎችን ሲያረቅቁ የነባሩን ህዝብ እና ሌሎችም ማህበረሰቦች የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ይዞታን የተመለከቱ ማህበራዊ፣ ባህላዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ መንፈሳዊ እና አካባቢያዊ ፋይዳዎችን ከግምት ውስጥ ሊያስገቡ ይገባል፡፡ የነባሩን ህዝብ እና የሌሎች ማህበረሰቦችን የይዞታ ሥርዓትን የተመለከቱ ፖሊሲዎች እና ሕጎች ሲረቅቁ ሙሉ እና ብቁ የሆነ፣ ሁሉንም የሚመለከታቸውን ማህበረሰቦች እና አባላት ያሳተፈ እንዲሁም ትኩረት የተነፈጋቸውን የህብረተሰብ ክፍሎች ጭምር ያካተተ ሊሆን ይገባል፡፡

9.8 መንግሥታት ነባሩ ህዝብ እና ሌሎችም ባህላዊ በሆነ የይዞታ ሥርዓት የሚተዳደሩ ማህበረሰቦችን መሬት፣ የአሳ ሀብት እና የደን ይዞታ ሕጋዊ ባልሆነ መንገድ ሊጠቀሙ ከሚሞክሩ ሌሎች አካላት ሊጠብቁ ይገባል፡፡

የማህበረሰቡን በጎ ፈቃድ ካገኙ፣ መንግሥታት ህዝቡ የሚጠቀምባቸውን ይዞታዎች አቀማመጥ እና የተፈጥሮ ሁኔታ በሥርዓት መዝግበው መረጃውን ሊያሰራጩ ይገባል፡፡ የነባሩ ህዝብ እና ሌሎችም ባህላዊ በሆነ የይዞታ ሥርዓት የሚተዳደሩ ማህበረሰቦች የይዞታ መብቶች በሥርዓት ተመዝግበው በሚገኙበት ሁኔታ የሌሎች መብት የሌላቸውን አካላት የይገባኛል ሙግት ለመከላከል በሌሎች የመንግሥት፣ የግል እና የጋራ የይዞታ መዝገቦች ሊካተቱ ይገባል፡፡

9.9 መንግሥታት እና ሌሎችም አካላት የትኛውንም ፕሮጀክት ከመጀመራቸው በፊት እንዲሁም የባለይዞታዎችን መብት የሚመለከት ሕጋዊ እና አስተዳደራዊ እርምጃዎችን ከመውሰዳቸው በፊት በነባር ህዝቡ ዘንድ ተቀባይነት እና ተአማኒነትን ሊያገኙ ይገባል፡፡ ፕሮጀክቶቹም ከነባሩ ህዝብ ጋር በሚደረጉ ውይይቶች በተገኘ እና የባላገሩ ተወካይ በሆኑ ተቋማት ቅድሚያ በተቸረ ይሁንታ ላይ የተመሠረቱ ሊሆኑ ይገባል በተባበሩት መንግሥታት የነባሩ ህዝብ መብቶች ድንጋጌ እንዲሁም የመንግሥታትን የተለየ አቋም እና አመለካከት ግንዛቤ ውስጥ የከተተ ሊሆን ይገባል፡፡ የምክክር እና የውሳኔ አሰጣጥ ሂደቶች ያለ ማስፈራሪያ እና የመተማመን መንፈስ በሰፈነበት ሁኔታ ሊካሄዱ ይገባል፡፡ የምክክር እና የተሳትፎ ሂደቶቹ ከሌሎች ማህበረሰቦች ጋር የሚደረግ ሲሆን ደግሞ በአንቀፅ 3ለ.6 በሰፈረው መሠረት ሊተገበር ይገባል፡፡

9.10 መንግሥታዊ እና መንግሥታዊ ያልሆኑ የጉዳዩ ተዋናዮች አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ከሌሎች ጉዳዩ የሚመለከታቸው ማህበረሰቦች ወኪል ተቋማት ጋር በመተባበር ቴክኒካዊ እና ሕጋዊ ድጋፎችን ፍትሃዊ እና የፆታ እኩልነትን ባከበረ መልኩ በመስጠት ማህበረሰቡን የይዞታ ፖሊሲዎችን፣ ሕጎችን እና ፕሮጀክቶችን በመቅረጽ ሂደት እንዲሳተፍ ጥረት ማድረግ አለባቸው፡፡

9.11 መንግሥታት ባህላዊ የይዞታ ሥርዓቶችን ማክበር እና ማስከበር አለባቸው፡፡ የነባር ህዝቦች እና ሌሎችም ባህላዊ በሆነ የይዞታ ሥርዓት የሚተዳደሩ ማህበረሰቦችን ይዞታ በማክበር እንዲሁም አገራዊ እና አለማቀፋዊ ሕጎች ላይ የሰፈሩ ግዴታዎችን እና በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት የገቡዋቸው ቃለ-ኪዳኖችን በሚገባ ታሳቢ በማድረግ በይዞታ ምክንያት የሚመጡ ግጭቶችን መፍታት ይቻላል፡፡ ከአንድ በላይ በሆኑ ማህበረሰቦች የተያዙ የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና የደን ይዞታዎች ምክንያት የሚመጡ ግጭቶችን ለመፍታት የግጭት አፈታት ዘዴዎች ሊበጁ ወይም ሊጠናከሩ ይገባል፡፡

9.12 መንግሥታዊ እና መንግሥታዊ ያልሆኑ አካላት በነባሩ ህዝብ እና በሌሎች በባህላዊ የይዞታ ሥርዓት በሚተዳደሩ አካላት አካባቢዎች የይዞታ ሥርዓት ላይ የሚታዩ ብልሹ አሰራሮችን በምክክር፣ አሳታፊ በሆኑ ሥርዓቶች እና የማህበረሰቡንም አቅም በማሳደግ ጥረት ሊያደርጉ ይገባል፡፡

10. ኢመደበኛ የይዞታ ሥርዓት

10.1 ኢመደበኛ የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና የደን ይዞታ ባለባቸው አካባቢዎች መንግሥታት ሥርዓቱ በአገራዊ ሕጎች የተሰጡ መደበኛ የሆኑ የይዞታ ሥርዓቶችን እስካልጣሰ ድረስ እውቅና ሊሰጡት ይገባል፤ እውቅናውም ነባራዊ ሁኔታውን ከግምት ውስጥ ያስገባ እንዲሁም ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ደህንነትን እና የአካባቢ ጥበቃን የሚያሳድግ መሆን ይኖርበታል፡፡ መንግሥታት እነዚህን ኢመደበኛ ይዞታዎች እውቅና ለመስጠት ፖሊሲዎችን እና ሕጎችን ሊያዘጋጁ ይገባል፡፡ እነዚህን ፖሊሲዎች እና ሕጎች የማዘጋጀቱ ሂደትም አሳታፊ፣ ፆታዊ እኩልነትን ከግምት ውስጥ የከተተ እና ለሚመለከታቸውም አካላት ቴክኒካዊ እና ሕጋዊ ድጋፍ የሚያደርግ መሆን አለበት፡፡ በተለይ ሰፊ ከሆነ ስደት የተነሳ የተፈጠረን ኢመደበኛ ይዞታን እውቅና ሊሰጡ ይገባል፡፡

10.2 መንግሥታት ኢመደበኛ የሆኑ ይዞታዎችን ከሀገራዊ እና አለምአቀፋዊ ግዴታዎቻቸው ጋር አጣጥመው እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት የገቡዋቸው ቃለ-ኪዳኖችን በሚገባ ታሳቢ ያደረጉ እርምጃዎች ሊወስዱ ይገባል፤ ይህም በቂ መጠለያ የማግኘት መብትንም ይመለከታል፡፡

10.3 ምንጊዜም መንግሥታት ሕጋዊ እውቅናን ኢመደበኛ ለሆኑ ባለይዞታዎች ሲሰጡ አሳታፊ፣ ፆታዊ እኩልነትን ከግምት ውስጥ ያካተተ እና ለተከራዮችም የተለየ ተኩረት የሰጠ ሂደት ሊኖረው ይገባል፡፡ ይህንን ሲያደርጉ መንግሥታት ለገበሬዎች እና በአነስተኛ ማሳዎች ላይ እህል ለሚያመርቱ ሰዎች የተለየ አስተያየት ሊያደርጉ ይገባል፡፡ እነዚህም ሂደቶች ወጪን የሚቀንሱ እና ይዞታን ሕጋዊ ከማድረግ ጋር የተያያዙ አገልግሎቶች ያለውንም ተደራሽነት የሚያሳልጡ ሊሆኑ ይገባል፡፡ ለተሳታፊዎች እና ለማህበረሰቡ መንግሥታት ቴክኒካዊ እና ሕጋዊ ድጋፍም ሊያደርጉ ይገባል፡፡

10.4 የመሬት አጠቃቀም ለውጥ እና ልማትን በተመለከተ እጅግ የተወሳሰቡ ሕጋዊ እና አስተዳደራዊ መመዘኛዎች ከመኖራቸው የተነሳ የሚፈጠሩ ኢመደበኛ ይዞታዎችን ለመቀነስ መንግሥታት አስፈላጊውን እርምጃ ሁሉ ሊወስዱ ይገባል፡፡ አስፈላጊ የልማት መመዘኛዎች እና ሂደቶች ሁሉ ግልፅ፣ ቀላል እና ተመጣጣኝ ወጪ ብቻ የሚያስወጣ መሆን አለበት፡፡

10.5 መንግሥታት ግልፅነትን፣ የውሳኔ ሰጪዎችን ተጠያቂነት እና ፈጣን እንዲሁም ፍትሀዊ ውሳኔዎችን የሚያበረታቱ ሂደቶችን በመፍጠር ብልሹ አሰራሮችን ለመዋጋት ጥረት ማድረግ አለባቸው፡፡

10.6 ሕጋዊ እውቅናን ለኢመደበኛ ይዞታዎች መስጠት በማይቻልበት ሁኔታ ደግሞ መንግሥታት አገራዊ እና አለማቀፋዊ ሕጎች በሚያስቀምጧቸው ግዴታዎች እንዲሁም በንዑስ ክፍል 16 ላይ የተጠቀሱትን ድንጋጌዎች መሠረት ባደረገ መልኩ በሀይል የሚደረግ የማፈናቀል ተግባርን ሊከላከሉ ይገባል፡፡

ክፍል 4

የይዞታ መብቶች እና ግዴታዎችን ማስተላለፍ እና መለወጥ

ይህ ክፍል የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ይዞታ ነባራዊ መብቶች እና ተጓዳኝ ግዴታዎች በፈቃደኝነትም ይሁን በግዴታ በሽያጭ፣ መዕለ ንዋይ ፍሰት ሂደቶች፣ ይዞታ ኩታ ገጠም በሚደርግበት እና ሌሎች እንደገና የመደልደያ ዘዴዎች ሥራ ላይ በሚውሉበት፣ ይዞታ በሚመለስበት፣ የይዞታ ሽግሽግ በሚደረግበት ወይም ለህዝብ ጥቅም ሲባል ይዞታ በሚወሰድበት ሂደት በሚተላለፉበት እና በሚለወጡበት ጊዜ ምን ዓይነት አስተዳደር ተግባራዊ ሊሆን እንደሚገባ ይገልፃል፡፡

11. ግብይቶች

11.1 አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ መንግስታት ፍትሃዊ እና ግልፅ የሽያጭ እና የሊዝ ግብይቶችን በማመቻቸት የአሳ፣ የመሬት እና የደን ሀብት የባለቤትነት መብት ለሌላ አካል የማስተላለፍ ሂደትን እውቅና መስጠት ይኖርባቸዋል፡፡እነዚህ ግብይይቶች ባሉባቸው አካባቢዎች መንግሥታት ሁሉም ተግባራት በአገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች የተደነገጉ ግዴታዎቻቸውን እና በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት የገቡት ቃለ-ኪዳን የተከተሉ መሆናቸውን ማረጋገጥ ይኖርባቸዋል፡፡ የአሳ፣ የመሬት እና የደን ሀብት ይዞታ መብት የተመለከቱ የግብይት ሂደቶች ከአገራዊ የመሬት አጠቃቀም ደንቦች ጋር የሚጣጣሙ እና መሠረታዊ የእድገት ግቦችንም የማያስተጓጉሉ ሊሆኑ ይገባል፡፡

11.2 መንግሥታት ፍትሃዊ የሆነ የተሳትፎ እና የውድድር ምህዳርን፣ ለሁለቱም ወገኖች የሚጠቅም ግጭትን እና አለመረጋጋትን በተቻለ መጠን የሚቀንስ የይዞታ ማስተላለፍ ሥርዓትን፣ ዘላቂነት ያለው የአሳ፣ የመሬት እና የደን ሀብት ይዞታ አጠቃቀምን የሚያመቻች፣ ለአካባቢ ጥበቃ የራሱን አስተዋፅዖ ማበርከት የሚችል፣ ከአሳ፣ ከመሬት እና ከደን ሀብት ይዞታ ጋር በተያያዘ የዘረመልን በተመለከተም ፍትሀዊ የሆኑ አጠቃቀሞችን የሚያጎለብት እና አግባብነት ያላቸው አለም አቀፍ ስምምነቶች መሠረት ያደረገ እንዲሁም የደሃውን ተሳትፎ የሚያሳድግ፣ የኢኮኖሚ እድሎችን የሚያሰፋ፣ ቀልጣፋ እና ግልፅ የገበያ ሥርዓትን በመፍጠር የገበያው ሥርዓቱን ሊያጠናክሩት ይገባል፡፡ በነባሩ ህዝብ፣ በአካባቢው ነዋሪዎች እንዲሁም ተጋላጭ በሆኑ ወገኖች ላይ አሉታዊ ተፅዕኖ የሚያመጡ ከብዘው በጥቂቱ የመሬት ሽያጭ እና ግዢ ላይ፣ የመሬት በጥቂቶች እጅ መያዝ እና የልማዳዊ የመሬት ይዞታን የሚጋፉ ድርጊቶችን ለመከላከል መንግሥታት እርምጃዎችን ሊወስዱ ይገባል፡፡ መንግሥታት እና ሌሎች አካላት ባህላዊ፣ ማህበራዊ እና አካባቢያዊ እሴቶች ቁጥጥር በማይደረግባቸው ገበያዎች ውስጥ የሚገባቸውን ትኩረት እንደማይሰጣቸው ሊያውቁ ይገባል፡፡ መንግሥታት የህብረተሰቦችን ሰፋፊ ፍላጎቶች በተገቢ የይዞታ ፖሊሲዎች እና ሕጎች ሊጠብቁ ይገባል፡፡

11.3 መንግሥታት ግልፅ እና ቀልጣፋ የገበያ ሥርዓትን እና ከመድሎ የፀዳ ተደራሽነትን ለመፍጠር እንዲሁም የውድድር መንፈስን የሚያዳክሙ ተግባራትን ለመከላከል ፖሊሲዎችን፣ ሕጎችን እና የቁጥጥር ዘዴዎችን መፍጠር ብሎም ይህንን የሚያስፈፅሙ ተቋማትን ማቋቋም ያስፈልጋቸዋል፡፡ መንግሥታት የአስተዳደር ሂደቶችን በማቀላጠፍ የደሃውን እና የተጋላጩን የህብረተሰብ ክፍል የገበያ ተሳትፎ ማበረታታት ይገባቸዋል፡፡

11.4 መንግሥታት እና ሌሎች አካላት የገበያ ዋጋን እና ገበያን የሚመለከቱ መረጃዎችን የግል ምሲጢር የተመለከቱ ገደቦችን ባልጣስ መልኩ ግልፅ እና ለሁሉም ተደራሽ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው። መንግሥታት ይህን መረጃ መቆጣጠር እና ገበያዎች በፍትሃዊ እና ሰፊ በሆነ ተሳትፎ ላይ አሉታዊ ተፅዕኖዎችን በሚያመጡበት ጊዜ ደግሞ እርምጃዎችን መውሰድ ይጠበቅባቸዋል።

11.5 መንግሥታት ተገቢ እና አስተማማኝ የምዝገባ ሂደትን ለምሳሌ የመሬት ምዝገባ የመሳሰሉት ላይ በይዞታ መብት እና ግዴታዎች ዙሪያ መረጃዎችን ተደራሽ በማድረግ እና የይዞታዎችን ዋስትና በማጠናከር የግብይትን ወጪ እና ስጋቶችን መቀነስ ይቻላል።

11.6 መንግሥታት የቤተሰቦችን፣ የባለትዳሮችን እንዲሁም የመሬት ባለይዞታነት መዝገብ እና መሰል የምዝገባ ሥርዓቶች ላይ ባለመብት ሆነው ሳለ በባለይዞታነት የማይታወቁ ሰዎችን መብት የሚያስከበር ሥርዓትን መፍጠር አለባቸው።

11.7 መንግሥታት እና መንግሥታዊ ያልሆኑ አካላት ስነምግባርን ማጓደል የለባቸውም። የስነምግባር ደረጃዎቹ ሊሰራጩ፣ ትግበራቸውም ክትትል ሊደረግበት ይገባል። መንግሥታት ትግበራውን በመከታተል እና በተለይ ለህዝብ ይፋ በማድረግ የግብይት ሂደቱን ከብልሹ አሰራር ሊታደጉት ይችላሉ።

11.8 ለአገራዊ የምግብ ዋስትና እና ማህበራዊ መረጋጋት የአነስተኛ አምራቾችን አስተወፅዖ ከግምት ውስጥ በማስገባት መንግሥታት የግብይት ሂደት ለማሳለጥ በሚያደርጉት ጥረት ውስጥ የእነዚህን አምራቾች የይዞታ መብት ማክበር አለባቸው፡

4

12. የመዋዕለ ንዋይ ፍሰቶች

12.1 መንግሥታዊ እና መንግሥታዊ ያልሆኑ አካላት ኃላፊነት የተሞላባቸው የመንግሥት እና የግል መዋዕለ ንዋይ ፍሰቶች የምግብ ዋስትናን ለማሻሻል ወሳኝ መሆናቸውን ማወቅ አለባቸው። ኃላፊነት የተሞላ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ይዞታ አስተዳደር ባለይዞታዎችን ጠቃሚ የሆነ የኢንቨስትመንት ስራ ውስጥ መዋዕለ ንዋይ ፈሰስ እንዲያደርጉ ያበረታታል፤ ከዚህም ባሻገር የግብርና ምርቶችን መጠን በመጨመር ከፍተኛ ገቢ ያስገኛል። ስለዚህ መንግሥታት ኃላፊነት የተሞላ በመሬት፣ በአሳ እና በደን ሀብት ላይ የሚደረግ ኢንቨስትመንትን በመደገፍ እና በማበረታታት ሰፊ የማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና አካባቢያዊ አላማዎችን በልዩ ልዩ የእርሻ ዘዴዎች ማጠናከር አለባቸው። መንግሥታት ሁሉም ተግባራት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት በገቡት ቃለ-ኪዳን መሠረት መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው።

12.2 አነስተኛ ምርት የሚያመርቱ ባለይዞታዎች እና ድርጅቶቻቸው በታዳጊ አገሮች የግብርና ኢንቨስትመንት ላይ ከፍተኛ አስተዋፅዖ ያላቸው ሲሆን ይህም የምግብ ዋስትናን ለማረጋገጥ፣ ድህነትን ለማስወገድ እና የተጎዱ አካባቢዎችም በፍጥነት እንዲያገግሙ ለማድረግ ከፍተኛ እገዛ ያደርጋል። ሥለዚህ መንግሥታት በአነስተኛ ይዞታ የሚያመርቱ አምራቾችን ኢንቨስትመንት እና እነርሱን ለማበረታታት የሚደረጉ የመንግሥት እና የግሉ ዘርፍ ኢንቨስትመንት ሁሉ ሊደግፉ ይገባል።

12.3 ሁሉም አይነት ግብይቶች ከይዞታ መብት እና መሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ላይ የሚደረጉ እስከሆኑ ድረስ ግልፅ አሰራር የሰፈነባቸው እንዲሁም እነዚህን ይዞታዎች ከሚመለከቱ አገራዊ ፖሊሲዎች ጋር የማይጣረሱ እና አነስተኛ ይዞታ ያለቸው አምራቾች ላይ ትኩረት አድርገው ለማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና ሁለንተናዊ የሰው ልጅ እድገት አዎንታዊ አስተዋፅዖ ያላቸው ሊሆኑ ይገባል።

12.4 ኃላፊነት የተሞላባቸው ኢንቨስትመንቶች ምንም ጉዳት የማያስከትሉ ይህም ማለት የሰብአዊ መብትን የሚያከብሩ፣ የይዞታ ባለመብቶችን የማያፈናቅሉ እንዲሁም አካባቢ ላይ ጉዳት የማያስከትሉ ሊሆኑ

ይገባል፡፡ እንዲህ አይነት ኢንቨስትመንቶች ሲሰሩ ከመንግሥት እና ከግል ባለይዞታዎች ጋር እንዲሁም ከየአካባቢው የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ባለይዞታ ማህበረሰቦች ጋር በአጋርነት እና መብቶቻቸውን ባከበረ መልኩ ሊሆን ይገባል፡፡ ኢንቨስትምቶቹ ድህነትን ማስወገድ፣ የምግብ ዋስትናን ማረጋገጥ፣ ተፈጠሮን በማይጎዳ መልኩ የተፈጥሮ ሀብትን መጠቀም፣ የአካባቢውን ማህበረሰብ መደገፍ፣ ለገጠሩ እድገት አስተዋፅዖ ማድረግ፣ የሀገር ውስጥ የእህል ምርትን ማበረታታት፣ የማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ እድገትን ማበረታታት፣ ሥራ መፍጠር፣ የሥራ አይነቶችን ማብዛት፣ ለህዝቡ እና ለአገሪቱ የሚበጁ ነገሮችን ማድረግ፣ ደሀውን እና ተጋላጭ የሚባለውን የህብረተሰብ ክፍል ተጠቃሚ ማድረግ፣ ለአገራዊ ሕጎች እና አለም አቀፋዊ መሠረታዊ የሥራ ሁኔታ መመዘኛዎች ተገዢ መሆን እንዲሁም በተቻለ መጠን የአለም አቀፉ የሥራ ድርጅት ያስቀመጣቸውን ግዴታዎች መፈፀም አለባቸው፡፡

12.5 መንግሥታት አስፈላጊውን ተሳትፎ እና ምክክር በማድርግ የይዞታ መብቶችን ልክ፣ ዓይነት እና የሚፈቀዱ የግብይት ሥርዓቶችን መበየን እና ከአገሪቱ ነባራዊ ሁኔታ አንፃር ከፍተኛ የይዞታ መብት የግብይት አይነት የሚባሉትን ለመለየት ግልፅ መመሪያዎችን ማዘጋጀት አለባቸው፡፡

12.6 መንግሥታት ሕጋዊ የይዞታ ባለመብቶችን መብት፣ የሰብአዊ መብት፣ መተዳደሪያዎችን፣ የምግብ ዋስትናን እና የአካባቢ ጥበቃን በስፋት ከሚደረግ እና የይዞታ መብት ግብይት ከሚያስከትላቸው ችግሮች መከላከል አለባቸው፡፡ እነዚህ ጥበቃዎች የመሬት ግብይትን ልክ ገደብ በማበጀት እንዲሁም ከተበየነው የመጨረሻ የግብይት ጣራ በላይ የሆነ አስገዳጅ ግብይት ሲሆን ደግሞ በፓርላማ የሚፀድቅበትን ሥርዓት በመዘርጋት ሊከናወኑ ይችላሉ፡፡ መንግሥታት ሰፊ የይዞታ መብት ለኢንቬስተሮች ማስተላለፍን የማይጠይቁ ልዩ ልዩ የምርትና የኢንቨስትመንት ዘዴዎችን ማስተዋወቅ ይኖርባቸዋል፤ እንዲሁም በኢንቬስተሮችና በይዞታ ባለመብቶች መካከል አጋርነት እንዲፈጠር ማበረታታት አለባቸው፡፡

12.7 ነባሩ ህዝብ እና ማህበረሰቡን በተመለከተ መንግሥታት ሁሉም ተግባራት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት በገቡት ቃል-ኪዳን መሠረት የሚፈፀሙ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ ይህም በነፃ አገሮች ውስጥ ያሉትን ነባር ህዝቦች እና በጎሳ የተከፋፈሉ ነገዶችን የሚመለከተውን የአለም አቀፉ የሥራ ድርጅት ስምምነት ቁጥር 169ን እና የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት የነባሩን ህዝብ መብት የሚመለከተውን ድንጋጌ ያጠቃልላል፡፡ መንግሥታት እና የሚመለከታቸው አካላት ሁሉ የማህበረሰቡ ይዞታ የሆነውን የተፈጥሮ ሀብት የሚነካ ኢንቨስትመንትን ከመጀመራቸው በፊት ከማህበረሰቡ ጋር መመካከር እና መተማመን አለባቸው፡፡ እንደዚህ ዓይነት ፕሮጀክቶች አንቀፅ 9.9 ላይ በተገለፀው መሠረት ተገቢ እና ፋይዳ ያለው ውይይት ከነባሩ ህዝብ ጋር በማድረግ ብቻ ሊከናወኑ ይገባል፡፡ እነዚህ መመሪያዎች ላይ በተገለፀው መሠረት የምክክር እና የተሳትፎ መርሆዎቹ የሌሎች ማህበረሰቦች የተፈጥሮ ሀብት ላይ የሚደረግ ማንኛውም ኢንቨስትመንት ላይ ሊተገበሩ ይገባል፡፡

12.8 መንግሥታት የሚመለከታቸውን አካላት ሁሉ በማሳተፍ በእነዚህ መመሪያዎች ላይ በተገለፀው መሠረት ምክክር በማድረግ ኃላፊነት የተሞላ ኢንቨስትመንትን ለማድረግ የሚያስችሉ ሁኔታዎችን መወሰን እንዲሁም ይህንኑ የሚያበረታቱ ፖሊሲዎችን እና ሕጎችን ማርቀቅ እና ማስተዋወቅ፣ የሰው ልጆችን መብት ማክበር፣ የምግብ ዋስትናን ማረጋገጥ እና ከተፈጥሮ ሀብት አጠቃቀም ጋር በተጓዳኝ የአካባቢ ጥበቃ ማድረግ አለባቸው፡፡ ሕጎች ኢንቬስትመንቱ የሚመለከታቸውን አካላት ሁሉ መብት እና ግዴታ በማያሻማ መልኩ የሚገልጽ ስምምነት እንዲኖር ማስገደድ። ከዚህም በተጨማሪ የኢንቬስትመንት ስምምነቶች ከአገሪቱ የሕጋዊ ማእቀፎች እና የኢንቨስትመንት ሕጎች ጋር የሚስማሙ ሊሆኑ ይገባል፡፡

12.9 መንግሥታት ለሁሉም አይነት ከኢንቬስትመንት ጋር የተያያዙ ግብይቶች የይዞታ የሽርክና ስምምነቶችን ጨምሮ እነዚህ መመሪያዎች ላይ በሰፈሩት የምክክር እና የተሳትፎ መርሆዎች መሠረት የይዞታ መብታቸው ሊነካባቸው የሚችሉ አካላት ሁሉ አስፈላጊውን ትኩረት መስጠት አለባቸው፡፡ መንግሥታት እና ሌሎች ተጓዳኝ አካላት ግለሰቦችን፣ ቤተሰቦችን እንዲሁም ማህበረሰቡን ስለ ይዞታ መብቶቻቸው መረጃ መስጠት፤ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝም የምክክርና የተሳትፎ አቅማቸውን ለማሳደግ የሚረዳ የአቅም ግንባታ እና ሌሎችም ሙያዊ እገዛዎችን ማድረግ ይጠበቅባቸዋል፡፡

4

12.10 የግዢ እና የሽርክና ስምምነቶችን ጨምሮ ሰፋፊ የኢንቨስትመንት እና የይዞታ መብት ግብይቶች ሲካሄዱ በይዞታ መብት ላይ፣ በምግብ ዋስትና ላይ እንዲሁም በአካባቢ እና በማህበረሰቡ መተዳደሪያ ላይ የሚኖራቸው አዎንታዊ እና አሉታዊ ተፅዕኖዎች በቅድሚያ ገለልተኛ አካላት ጥናት እንዲያደርጉበት መንግሥታት መጣር አለባቸው:: መንግሥታት መደበኛ እና ኢመደበኛ ሕጋዊ እና ባህላዊ የመሬት ይዞታን እና የይዞታ ይገባኛል ጥያቄዎችን እንዲሁም በአነስተኛ ይዞታ የሚያመርቱ አምራቾችን በገለልተኛ አካል ጥናት እንዲደረግባቸው እና እንዲለዩ ማድረግ አለባቸው:: ይህ ሂደት የሚመለከታቸውን አካላት በማሳተፍ እና ምክክር በማድረግ እነዚህ መመሪያዎች ላይ በሰፈሩት መሠረት ሊካሄድ ይገባል:: መንግሥታት በነዚህ ኢንቨስትመንቶች ምክንያት ሕጋዊ የይዞታ መብቶች እንዳይጨፈለቁ ጥረት ማድረግ አለባቸው::

12.11 ስምምነት የሚፈፅሙ አካላት ሁሉም የሚመለከታቸው ወገኖች በጉዳዩ እንዲሳተፉ እና በውይይቱም በቂ መረጃ እንዲያገኙ እንዲሁም ሁሉም አካላት የጠራ ግንዛቤ የያዙበት እና በሚገባ በፅሁፍ የተመዘገቡ መሆናቸውን ለማረጋገጥ የተሟል መረጃን መስጠት አለባቸው:: የውይይት ሂደቱ ከአድሎ የፀዳ እና የፆታ እኩልነትንም ያከበረ መሆን አለበት::

12.12 ኢንቬስተሮች የአገሪቱን ሕጎች እና ደንቦች የማክበር እና የሕግ የበላይነትን ማመን ብሎም መንግሥታዊ ያልሆኑ ተዋንያኖች በሚመለከት በነዚህ መመሪያዎች ላይ በሰፈሩት መርሆዎች መሠረት የሌሎችን የይዞታ መብትም ዕውቅና መስጠት እና ማክበር አለበቸው:: ኢንቨስትመንቶች ለአካባቢ ጉዳት እና ለምግብ ዋስትና ችግር የሚዳርጉ መሆን የለባቸውም::

12.13 ለመንግሥታት፣ ለኢንቨስተሮች እንዲሁም ለመሬት፣ ለአሳ እና ለደን ሀብት ባለይዞታዎች አገልግሎት የሚሰጡ ባለሙያዎች የመብት ጥሰት የሚያስከትሉ ጉዳዮች እንዳይከሰቱ ከወዲሁ ተገቢውን ሁሉ ትጋት ማሳየት አለባቸው፣ ይህንን ለማድረግ የሚያስገድድ ውል ቢዋዋሉም ባይዋዋሉም::

12.14 መንግሥታት እና ሌሎችም የሚመለከታቸው አካላት ሰፋፊ የይዞታ ግብይቶች፣ የግዥም ሆኑ የሽርክና ውሎች በሚገባ ስለመተግበራቸው እና ስለሚያስከትሉት ተፅእኖ ላይ በሚደረግ የቁጥጥር ሂደት አስተዋጽኦ ማበርከት አለባቸው:: መንግሥታት ውሎች በተገቢው ሁኔታ እንዲፈጸሙ፣ የይዞታ መብቶች እንዳይጣሱ እና ቅሬታ ያላቸው አካላትም ችግሮች እንዲፈቱ የእርምት እርምጃዎችን መውሰድ አለባቸው::

12.15 መንግሥታት ኢንቨስትመንት ውስጥ ሲገቡ ወይም በውጪ አገራት የሚደረጉ ኢንቨስትመንቶችን ሲደግፉ ሁሉም ተግባራት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው መሠረት የሚፈፀሙ እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት ያሰሩት ቃል-ኪዳን የተከተሉ፣ ለሕጋዊ ይዞታዎች ከለላ ከመስጠት እና የምግብ ዋስትናን ከማራመድ ጋር የተስማሙ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው::

13. መሬት የመቀላቀልእና ሌሎች መሰል የለውጥ እርምጃዎች

13.1 አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ መንግሥታት የመሬት መቀላቀልን፣ የመሬት ለውጥን እና መሰል በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረቱ ተግባራትን ተጠቃሚዎችን ወይም ባለቤቶችን ለመርዳት እንዲሁም ማሻሻዮችን ለማድረግ፣ የምግብ ዋስትናን ለማረጋገጥ ወይም የገጠር ልማትን ለማፋጠን ሊተገብሩ ይችላሉ:: ይህንን ሲያደርጉ ሁሉም ተግባራት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው እና እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት በገቡት ቃል-ኪዳን መሠረት የሚፈፀሙ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው:: ከዚህም በተጨማሪ የለውጡ ተሳታፊዎች ቢያንስ በተደረገው ለውጥ በፊት ከሚያገኙት ጥቅም ያላነሰ ጥቅም ማግኘታቸው መረጋገጥ አለበት:: እነዚህ እርምጃዎች የብዙ ባለይዞታዎችን እና ተጠቃሚዎችን ፍላጎት አንድ ወጥ በሆነ ሕጋዊነት ባለው መዋቅር የሚያስተናግዱ ሊሆኑ ይገባል::

4

13.2 አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ መንግሥታት የመሬት መቀላቀሉ አንድ አካል በማድረግ ለተጠቃሚዎች ያልተሰጡ መሬቶችን እስከሚከፋፈሉ ድረስ በጊዜያዊነት ለመያዝ የመሬት ባንክ ሥርዓትን ሊዘረጉ ይችላሉ፡፡

13.3 ተገቢ ሆኖ ሲገኝ ከአካባቢ ጥበቃ እና ከመሠረተ ልማት አውታሮች ሥራ ጋር በተያያዘ እንዲሁም ለህዝብ አገልግሎት የግል መሬት ከመያዝ አንፃር መሬት የመቀላቀልን እና የመሬት ባንክ ሥርዓት ዝርጋታን መንግሥታት ሊገፉበት ይችላሉ፡፡ ይህም ሲሆን ለተጎጂዎች ገበሬ ለሆኑት የተሻለ ወይም ከነበራቸው ጋር ተመጣጣኝ የሆነ ይዞታ በመስጠት በሌላ ሙያ ለተሰማሩ ባለይዞታዎችም እንዲሁ ተመሳሳይ ካሳ በመስጠት ሳይስተጓጎሉ ኑሯቸውን እንዲገፉ መንግሥታት ኃላፊነታቸውን መወጣት አለባቸው፡፡

13.4 አነስተኛ እና የተቆራረጡ የቤተሰብ ማሳዎች እና ደኖች ለምርት የሚወጣውን ዋጋ ከሚጠበቀው በላይ ከጨመሩት መንግሥታት መሬት የመቀላቀሉን የመሬት ባንክ የመተግበሩን ሂደት በመቀጠል የእርሻዎቹን እና የደኖቹን ጠቀሜታ እና ይዞታ ማሻሻል ይችላሉ፡፡ አነስተኛ እና የተቆራረጡ ማሳዎች እና ደኖች የአደጋ ስጋት የሚቀንሱ እና የተለያዩ አዝርዕትን የማስገኘት ጥቅምን የሚሰጡ ከሆነ መንግሥታት መሬቶቹን ከመቀላቀል መቆጠብ ይኖርባቸዋል፡፡ መሬት የመቀላቀል ፕሮጀክቶች የመሬት ይዞታን የሚቀይሩ ከሆነ ለገበሬው ጥቅም የሚውሉ እንደ መንገድ እና የመስኖ መስመሮች ጥገና የመሰሉ ድጋፎችን ጎንለጎን የሚያስኬዱ ሊሆኑ ይገባል፡፡ የመሬት መቀላቀል ላይ ለሚደረጉ ኢንቨስትመንቶች ጥበቃ ለማድረግ ወደፊት ሊከሰት የሚችል ድጋሚ የተቀላቀሉ መሬቶችን የመቆራረጥ ሂደትን የሚከለክል እርምጃ ሊወሰድ ይገባል፡፡

13.5 መንግሥታት ነባራዊ የአካባቢውን ሁኔታ ያገናዘቡ የለውጥ እስትራቴጂዎችን መዘርጋት አለባቸው፡፡ እነዚህ እስትራቴጂዎች ማህበራዊ፣ አካባቢያዊ እንዲሁም ኢኮኖሚያዊ ጥቅሞችን ከማስገኘት በተጨማሪ የፆታ እኩልነትን ያከበሩ ሊሆኑ ይገባል፡፡ እስትራቴጂዎቹ የማሻሻያ እርምጃዎቹ፣ የተጠቃሚዎቹ፣ በመንግሥት እና በግሉ ዘርፍ ያለው የአቅም እና የዕውቀት እድገት፣ የገበሬ ማህበራት፣ የጥቃቅን እና አነስተኛ አምራቾች፣ የአሳ እና የደን ተጠቃሚዎች እንዲሁም ከፍተኛ የትምህርት ተቋማትን ሁሉ መመሪያዎች እና አላማዎች የለዩ ሊሆኑ ይገባል፡፡ ሕጎች ግልፅ እና ወጪ ቆጣቢ የመሬት መልሶ ማደራጃያ እና መጠቀሚያ ሥርዓቶችን ሊዘረዝሩ ይገባል፡፡

13.6 መንግሥታት በለውጥ ሂደቶች ውስጥ ለሚተገበሩ ፕሮጀክቶች ተገቢ የሆኑ ጥበቃዎችን የሚያደርጉ እስትራቴጂዎችን ሊከተሉ ይገባል፡፡ ከዚህም በተጓዳኝ ጉዳዩ የሚመለከታቸው ግለሰቦች፣ ማህበረሰቦች እና ህዝቦች በተገቢው ቋንቋ በቂ መረጃ ሊሰጣቸው ይገባል፡፡ ቴክኒካዊ እና ሕጋዊ ድጋፍም ሊደረግላቸው ይገባል፡፡ አሳታፊ እንዲሁም የፆታ እኩልነትን እና የነባር ህዝብን መብት ያከበሩ እስትራቴጂዎች ሊሆኑ ይገባል፡፡ የአካባቢ ጥበቃ ማድረግ እንዲሁም የብዝሀ ህይወት እና የአካባቢ መኅዳትን የሚቀንሱ አካላትን መሸለም ወይም ማበረታታት መልካም የመሬት አስተዳደርን፣ ምርጥ ተግባራትን እና መሻሻልን ያበረታታል፡፡

4

14. ካሳ

14.1 አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ነባራዊ አገራዊ ጉዳዮችን ከግንዛቤ ውስጥ በመክተት መንግሥታት ሕጋዊ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታቸው ለተወሰደባው አካላት ተገቢውን ካሳ መስጠት አለባቸው፡፡ መንግሥታት ሁሉም ተግባራት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት በገቡት ቃል-ኪዳን መሠረት የሚፈፀሙ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡

14.2 የሚቻል ሲሆን ይዞታዎች ተመልሰው የሚሰጡ ሲሆን ሥልጣን ባላቸው አካላት ተወስኖ ለመጀመሪያ ባለቤቶቻቸው ተመላሽ እንዲሆኑ ቢደረግ መልካም ነው፡፡ ይዞታዎቹን ተመላሽ ማድረግ በማይቻልበት ጊዜ ግን ሁሉም ተጎጂ አካላት ፍትሀዊ በሆነ እና ያጡትን ይዞታ ሊተካ በሚችል የገንዘብ ወይም የመሬት ካሳ ወዲያውኑ ሊያገኙ ይገባል፡፡

14.3 አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ነባሩ ህዝብን የመካሱ ጉዳይ በአገሪቱ ሕግ እና ደንብ እንዲሁም ነባራዊ ሁኔታ ተመዝኖ መፍትሄ ሊበጅለት ይገባል፡፡

14.4 መንግሥታት የፆታ እኩልነትን ያከበሩ፣ ለመረዳት ቀላል የሆኑ እንዲሁም ግልፅነት የሰፈነባቸው የካሳ ሂደቶችን የሚያካትቱ ፖሊሲዎች እና ሕጎችን ሊያዘጋጁ ይገባል፡፡ የካሳ አሰጣጥ ሂደቶችን የሚገልፅ መረጃ በስፋት እና በቀላል ቋንቋ ሊሰራጭ ይገባል፡፡ አመልካቾች በቂ የሆነ የሕግ አዋቂዎች ድጋፍ ከሂደቱ መጀመሪያ እስከ መጨረሻ ድረስ ሊደረግላቸው ይገባል፡፡ መንሥታት የካሳ ሂደቶች ፈጣን እንዲሆኑ አስፈላጊውን ትኩረት ሊሰጡ ይገባል፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ተሟግተው የረቱ ባለመብቶች መብታቸውን መጎናፀፋቸው ግዴታቸውንም በትጋት እንዲወጡ ስለሚያግዛቸው ተጨማሪ የድጋፍ ትብብሮች ሊደረግላቸው ይገባል፡፡ የትግበራ ሂደቱ ያለበት ደረጃም በስፋት ሊዘገብ ይገባል፡፡

15. ይዞታን መልሶ የማከፋፈል ሂደት

15.1 ይዞታን መልሶ የማከፋፈል ሂደት ሰፊ እና ፍትሃዊ የመሬት ተደራሽነትን ከማረጋገጡም በላይ ሁሉን አቀፍ የገጠር ልማትንም ያሳልጣል፡፡ በዚህ ረገድ ከአገራዊ ተጨባጭ ሁኔታዎች አንፃር መንግሥታት የመንግሥት መሬትን ፈቃደኝነት ላይ ለተመሠረቱ እና ገበያ ተኮር ለሆኑ ተግባራት ማዋል እንዲሁም የግል የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት ይዞታን ደግሞ ለህዝብ አገልግሎት ለሚውሉ ተግባራት ሊወስዱ ይችላሉ፡፡

15.2 መንግሥታት መሬት መልሶ የማከፋፈል ሂደት ላይ አንድ ግለሰብ ወይም አንድ አካል ሊያገኝ የሚገባው የመጨረሻ የይዞታ ጣሪያ ፖሊሲው ላይ ሊሰፍር ይችላል፡፡

15.3 በዚህ ረገድ ከአገራዊ ተጨባጭ ሁኔታዎች አንፃር እና ከአገሪቱ ሕግ በመነሳት ለኢኮኖሚያዊ፣ ማህበራዊ እና አካባቢያዊ ደህንነቶች እንዲሁም በጥቂት ሰዎች እጅ የተከማቸን ይዞታ እና ከዚሁ በተቃራኒ ደግሞ ከመሬት፣ ከደን እና ከአሳ ሀብት እጦት የተነሳ የተንሰራፋን ድህነት ለማሸነፍ በአንቀጽ 15 የተጠቀሱትን የማመቻቸት ተግባራት ለመከወን መልሶ የማከፋፈል ሂደትን መንግሥታት ሊተገብሩ ይችላሉ፡፡ እነዚህ መልሶ የማከፋፈል የለውጥ ሂደቶች ለወንዶች እና ለሴቶች እኩል የሆነ የመሬት፣ የደን እንዲሁም የአሳ ሀብት ተደራሽነትን ለማረጋገጥ መዋል አለባቸው፡፡

15.4 መንግሥታት መልሶ የማከፋፈል ለውጥን ለመተግበር ሲወስኑ ሁሉም ተግባራት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት በገቡት ቃል-ኪዳን መሠረት የሚፈፀሙ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ ለውጦች የሕግ የበላይነትን ተከትለው በአገሪቱ ሕግ እና አሰራር መሠረት ሊፈፀሙ ይገባል፡፡ መንግሥታት እነዚህ መመሪያዎች ላይ በሰፈሩት መርሆዎች መሠረት ክፍፍሉን በሚመለከት ምክክርን ማበረታታት አለባቸው፡፡ ይህም የሁሉንም የሚመለከታቸውን አካላት ፍላጎት ሚዛኑን በጠበቀ መልኩ ለማሟላት እና የተሻለ የተባለውን አካሄድ ለመከተል ያስችላል፡፡ በመንግሥታት፣ በማህበረሰቡ፣ በግሉ ዘርፍ፣ በጎ አድራጎት ድርጅቶች በገበሬዎች፣ የአሳ እና የደን ምርት አምራቾች ማህበራት እና በሌሎች መካከል ያለውን በአጋርነት የመስራት ልምድ ማዳበር ያስፈልጋል፡፡ የገንዘብ እና መሰል ከተጠቃሚዎቹ የሚጠበቁ አስተዋጽዖዎች ወይም መዋጮዎች ከአቅም በላይ ሆነው ባለ ዕዳ እንዳያደርጓቸው መጠነኛ ሊሆኑ ይገባል፡፡ የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና የደን ይዞታቸው የተወሰደባቸው ሰዎች ከአላስፈላጊ መጓተት ነፃ በሆነ ሂደት ተመጣጣኝ ገንዘብ ሊሰጣቸው ይገባል፡፡

15.5 መንግሥታት መልሶ የማከፋፈል ለውጥን ለመተግበር ሲወስኑ የለውጡን አላማዎች በግልፅ መዘርዘር እና ለውጡ የማይመለከታቸውን የመሬት ይዞታዎችም መግለፅ አለባቸው፡፡ ከለውጡ ጥቅም ያገኛሉ ተብለው የታሰቡ አካላትም ለምሳሌ ቤተሰቦች የግቢ ውስጥ የአትክልት ቦታ የሚፈልጉትን ጨምሮ፣ ሴቶች፣ የጨረቃ ቤት ውስጥ የሚኖሩ ሰዎችን፣ አርብቶ አደሮችን፣ የተገለሉ እና የተጎዱ የማህበረሰቡ ክፍሎችን፣ ወጣቶችን፣

ነባሩ ህዝብን፣ ፍራፍሬ እና ስራ ስር እየሰበሰቡ ሚኖሩ ማህበረሰቦችን እንዲሁም በአነስተኛ ይዞታዎች የሚያመርቱ አካላትን በግልፅ መዘርዘር አለባቸው፡፡

15.6 መንግሥታት መልሶ የማከፋፈል ለውጥን ለመተግበር ሲወስኑ ለውጡ ዘለቄታ እንዲኖረው አሳታፊ በሆነ ሂደት ፖሊሲዎችን እና ሕጎችን ማርቀቅ ይኖርባቸዋል፡፡ መንግሥታት ፖሊሲዎች እና ሕጎች ተጠቃሚዎችን ማህበረሰቦችን፣ ቤተሰቦችንም ሆነ ግለሰቦችን የሚያግዙ እንዲሁም የፆታ እኩልነትን ባከበረ መልኩ ከመሬታቸው፣ ከአሳ እና ከደን ሀብት ይዞታቸው በቂ የሆነ ለኑሮ የሚያስፈልጋቸውን ገቢ የሚያስገኙ ሊሆኑ ይገባል፡፡ የታሰበዉን ውጤት ማምጣት ያልቻሉ እና ቀጣይነቱንም የሚያጨናግፉ የመልሶ ማከፋፈል ለውጥ ፖሊሲዎችን ደግሞ መንግሥታት መከለስ እና ማስተካከል አለባቸው፡፡

15.7 መልሶ የማከፋፈል ለውጥን ለመተግበር ሲወስኑ መንግሥታት አስፈላጊ ሆኖ ሲያገኙት ከትግበራው በፊት ትግበራው ያስከትላቸዋል ተብለው የሚታሰቡ በይዞታ መብት ላይ፣ በምግብ ዋስትና ላይ፣ በቂ ምግብ የማግኘት መብት ላይ፣ በመተዳደሪያ ሥራዎች ላይ እና በአካባቢ ላይ ሊኖሩ የሚችሉ አዎንታዊ እና አሉታዊ ተፅእኖዎች ላይ ጥናት ሊያደርጉ ይችላሉ፡፡ ይህ ጥናት በእነዚህ መመሪያዎች ወስጥ በሰፈሩት የምክክር እና የተሳትፎ መርሆዎች መሠረት ሊካሄድ ይገባል፡፡ ጥናቶቹ ተጠቃሚዎችን ለመደገፍ እና የመልሶ ማከፋፈሉን የለውጥ መርሀ ግብር የሚያሻሽሉ እርምጃዎችን ለመውሰድ መነሻ ሊሆኑ ይችላሉ፡፡

15.8 መንግሥታት መሬትን መልሶ የማከፋፈል ለውጥ መርሀ ግብሮችን ተጠቃሚዎች በሚፈልጉት መልኩ ይኸውም የብድር፣ የአዝርዕት ኢንሹራንስ፣ ግብአቶች፣ ገበያ፣ ሙያዊ ድጋፍንም በተመለከተ የገጠር ልማት፣ የእርሻን ማዳበር ሥራ እና የቤት አቅርቦቶችን በማመቻቸት ሊያስኬዱት ይገባል፡፡ እነዚህ የመንግሥታት የእገዛ ተግባራት የተጠቃሚዎችንም ከአንድ መሬት ወደ ሌላው መሬት የመቀየር ትብብርንም ይፈልጋሉ፡፡ የመሬት መልሶ የማከፋፈል ተግባሩ የድጋፍ አገልግሎት ወጪዎቹ በቅድሚያ ሊለዩ እና የሚመደበው በጀትም ላይ ሊካተቱ ይገባል፡፡

15.9 መንግሥታት መሬትን መልሶ የማከፋፈል ትግበራን ግልፅ፣ አሳታፊ እንዲሁም ተጠያቂነት በሰፈነበት አካሄድ ሊተገበሩት ይገባል፡፡ ሁሉም ጉዳዩ የሚመለከታቸው አካላት በአገር አቀፍ ሕግ እና በነዚህ መመሪያዎች አንቀጽ 16 ላይ በተገለፀው መሠረት የመሰማት መብት እና ተመጣጣኝ የሆነ ካሳ ሊሰጣቸው ይገባል፡፡ ሁሉም ጉዳዩ የሚመለከታቸው አካላት አቅመ ደካማ የሆኑ እና የተገለሉ አካላትን ጨምሮ ለውጡን በተመለከተ ሙሉ እና ግልፅ መረጃ ሊሰጣቸው ይገባል፣ የጾታ እኩልነትን ያከበሩ መልዕክቶችንም ጨምሮ፡፡ ተጠቃሚዎች ግልፅ በሆኑ ሂደቶች ሊመረጡ እና ዋስትና ያለው የይዞታ መብትን በመንግሥት ተመዝግበው ሊያገኙ ይገባል፡፡ በአገሪቱ ሕግ መሠረት ክርክሮች የሚፈቱበት መንገድም መመቻቸት አለበት፡፡ መንግሥታት መልሶ የማከፋፈል ሂደቱ ላይ ሙስና እና ብልሹ አሰራሮችን በተለይ ከፍተኛ የሆነ ግልፅነት እና ተሳትፎ በሰፈነበት አሰራር ሊዋጉ ይገባል፡፡

15.10 መንግሥታት የሚመለከታቸውን አካላት በማሳተፍ የለውጥ መረሀ ግብሮቹ ያመጡትን ውጤቶች መቆጣጠር እና መገምገም አለባቸው፡፡ ይህም ተያያዥ ደጋፊ ፖሊሲዎችን አንቀጽ 15.8 ላይ በተጠቀሰው መሠረት እንዲሁም በወንዶችም በሴቶችም ላይ የመሬት እና የምግብ ዋስትና ላይ ያመጡትን አዎንታዊ ወይም አሉታዊ ተፅዕኖዎች መገምገምን ይጨምራል፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ደግሞ መንግሥታት የእርምት እርምጃዎችን ይወስዳሉ፡፡

16. ይዞታ ማስለቀቅ እና የካሳ ሂደት

16.1 ለአገራቸው ሕግ ተገዢ በመሆን እንዲሁም የአገሪቱን ተጨባጭ ሁኔታ ከግምት ውስጥ በማስገባት መንግሥታት ባለይዞታዎችን ይዞታዎቹ ለህዝብ ጥቅም ሲፈለጉ ብቻ ማስነሳት ይችላሉ፡፡ መንግሥታት ለህዝብ ጥቅም የተሰኘውን ሀሳብ ራሱ በሕጋቸው በግልፅ ሊዘረዝሩት ይገባል፤ በመደበኛ ፍርድ ቤት በይግባኝ

4

እንዲታይ ሊፈቅዱ ይገባል፡፡ መንግሥታት ሁሉም ተግባራት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው መሠረት እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት በገቡት ቃል-ኪዳን መሠረት የሚፈፀሙ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ መንግሥታት ሕጋዊ የይዞታ ባለመብቶችን በተለይም ተጋላጭ እና የተገለሉ የሚባሉ የህብረተሰቡ ክፍሎችን የሚያስፈልገውን ያህል ብቻ ይዞታ በመውሰድ በሀገሩ ሕግ መሠረት በፍጥነት ፍትሀዊ ካሳ ሊሰጧቸው ይገባል፡፡

16.2 መንግሥታት ከይዞታ የማስነሳቱ እቅድ እና አጠቃላይ ሂደት ግልፅ እና ሁሉንም የሚመለከታቸውን አካላት ያሳተፈ ሊያደርጉት ይገባል፡፡ በሁሉም የአፈፃፀም ደረጃዎች ጉዳዩ የሚመለከታቸውን አካላት መለየት፣ መረጃ መስጠት እና ማማከር ያስፈልጋል፡፡ እነዚህ መመሪያዎች ላይ በሰፈሩት የምክክር መርሆዎች መሠረት ከመተዳደሪያ የማፈናቀል ሂደቱን በተቻለ አቅም ለመቀነስ ለህዝብ አገልግሎት የሚሆኑ ሌሎች አማራጮች መኖር አለመኖራቸውን ጥናት ሊደረግበት ይገባል፡፡ መንግሥታት ከይዞታ የማስነሳት እቅድ የተያዘባቸው አካባቢዎች ልዩ የሆነ ባህላዊ፣ ሀይማኖታዊ ወይም አካባቢያዊ ፋይዳ ያላቸው ወይም የመሬቱ፣ የአሳ ሀብቱ እንዲሁም የደን ይዞታው ለድህው እና ተጋላጭ ለሚባሉ የህብረተሰቡ ክፍሎች መተዳደሪያ በጣም ወሳኝ መሆን አለመሆናቸውን ማጣራት አለባቸው፡፡

16.3 መንግሥታት በአገሪቱ ሕግ መሠረት ፍትሀዊ እና ፈጣን የግምት እና የካሳ ሂደትን ማመቻቸት አለባቸው፡፡ ከብዙ በጥቂቱ የካሳ ሂደቱ በጥሬ ገንዘብ፣ በልዋጭ ወይም ሁለቱንም ባካተተ መልኩ ሊሆን ይችላል፡፡

16.4 አቅም በፈቀደ መጠን የሚተገብሩ አካላት በቂ የሰው ሀይል፣ የቁሳቁስ፣ የገንዘብ እና መሰል ግብአቶች የተሟሉላቸው መሆናቸውን መንግሥታት ማረጋገጥ ይኖርባቸዋል፡፡

16.5 ከባለይዞታዎች የተወሰዱ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታዎች በእቅድ ለውጥ ምክንያት ለታሰቡበት አላማ የማይውሉ ከሆነ መንግሥታት የመጀመሪያውን መልሶ የመያዝ እድል ለመጀመሪያ ባለቤቶቻቸው ሊሰጡ ይገባል፡፡ ይህ መልሶ ለባለቤቶቹ የማስረከብ ሂደትም መጀመሪያ ለካሳ የተሰጣቸውን ጥሬ ገንዘብ እና ልዋጭ ከግንዛቤ ውስጥ የከተተ ሊሆን ይገባል፡፡

16.6 ሁሉም የሚመለከታቸው አካላት ሚዛናዊ በሆነ የዋጋ ግምገማ፣ ግልፅ በሆነ አሰራር፣ ባልተማከለ ሂደት እና አገልግሎት አሰጣጥ እንዲሁም የይግባኝ መብት በተከበረበት ሁኔታ ሙስና እና ብልሹ አሰራሮችን መዋጋት አለባቸው፡፡

16.7 ከመሬት፣ ከአሳ ሀብት እና ከደን ይዞታዎች ማፈናቀል ለህዝብ ጥቅም አላማ እስከሆነ ድረስ ተገቢ እርምጃ ነው ተብሎ በሚታሰብበት ጊዜ የመንግሥታት የተፈናቃዮችን ሰብአዊ መብት የማክበር፣ የመጠበቅ እና የማሟላት ግዴታ ግምት ውስጥ በከተተ መልኩ ሊሆን ይገባል፡፡

16.8 ልዋጭ መሬት ከመስጠታቸው እና ከማፈናቀላቸው በፊት እነዚህ መመሪያዎች ላይ በሰፈሩት መርሆዎች መሠረት መንግሥታት ከተፈናቃዮቹ ጋር ውይይት በማድረግ አማራጭ መፍትሄዎችን ለመሻት ጥረት ማድረግ ይኖርባቸዋል፤ በተቻለ መጠን ግለሰቦችን እና ማህበረሰቡን በጣም አስፈላጊ ከሆኑ የተፈጥሮ ሀብቶች ተለይተው እንዳይጉላሉ ከማድረግ ወይም መጉላላትን ከመቀነስ አንፃር።

16.9 የማፈናቀል እና ወደ ሌላ ቦታ የማዘዋወሩ ሂደት ግለሰቦችን ለቤት አልባነት እና ለሰብአዊ መብት ጥሰት ሊዳርጉ አይገባም፡፡ ከቦታቸው የተነሱት ሰዎች በተሰጣቸው ቦታ ላይ ቤት እና ሌሎች ነገሮችን የመስራት አቅም ከሌላቸው መንግሥታት አቅም በፈቀደ መጠን እንደ አስፈላጊነቱ ቤት፣ ምርታማ የሆነ መሬት፣ የአሳ ወይም የደን ይዞታ ሊሰጧቸው ይገባል፡፡

4

ክፍል 5

የይዞታ አስተዳደር

ይህ ክፍል የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት አስተዳደር ከይዞታ መብት፣ ከግምት አሰጣጥ፣ ከግብር አከፋፈል፣ ቁጥጥር ከሚደረግበት የቦታ እቅድ እንዲሁም ከይዞታ ጋር የተያያዙ ክርክሮች አፈታት እና ድንበር ተሻጋሪ ጉዳዮችን ይዳስሳል፡፡

17. የይዞታ መብቶች ምዝገባዎች

17.1 መንግሥታት በመደበኛ ሁኔታ የግለሰቦችን እና የጋራ የይዞታ መብቶችን በዝርዝር ለመያዝ የተለያዩ ዘዴዎችን ለምሳሌ የምዝገባ፣ ፍቃድ የመስጠት እና ካዳስተር ሥርዓት መጠቀም ይችላሉ፡፡ ይህም በመንግሥት እና በግል እንዲሁም በነባሩ ህዝብና በልማዳዊ የመሬት ይዞታ ሥርዓት የተያዙ የይዞታ መብቶችን ዋስትና እንዲኖራቸው ያደርጋቸዋል፤ ከዚህም በተጨማሪ የአካባቢው ማህበረሰብ እና የገበያ ሁኔታም የተረጋጋ እንዲሆን መንገድ ይከፍታል፡፡ እነዚህ የምዝገባ ሂደቶችም የይዞታ መብቶችን እውቅና መስጠት፣ ግዴታ እና መብትን ማሳወቅ፣ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታዎቹ በማን ስም እንደተዘረዘሩም በዝርዝር መግለጽ አለባቸው፡፡

17.2 መንግሥታት ያላቸውን የሰው ሀይል እንዲሁም የገንዘብ እና መሰል ግብአቶችን ባገናዘበ መልኩ አስፈላጊውን የምዝገባ ሥርዓት ማስኬደ አለባቸው፡፡ ለማህበረሰቡ እና ለባህሉ ምቹ በሆነ ሁኔታ የነባሩ ህዝብን እና በባህላዊ የይዞታ ሥርዓት የሚመሩ ማህበረሰቦችን ይዞታ መመዝገብ ያስፈልጋል፡፡ ቦታን የተመለከቱ እቅዶች ከሌሎች የመረጃ ምንጮች ጋር ተደጋጋፊ የሆነ ሥርዓት እንዲኖራቸው እያንዳንዱ መንግሥት የተቀናጀ ቀድሞ የነበረ እና ሌሎች የቦታ መረጃዎችን የያዘ መዋቅር ማዘጋጀት አለበት፡፡ በእያንዳንዱ አገር በመንግሥት፣ በህዝብ እና በግሉ ዘርፍ እንዲሁም በነባሩ ህዝብ እና በሌሎች ማህበረሰቦችም ባህላዊ ሥርዓት የተመዘገቡ ይዞታዎች እንደ አዲስ በተዋቀረው የምዝገባ ሥርዓት ውስጥ ሊካተቱ ይገባል፡፡ የይዞታ መብትን በመደበኛ ሁኔታ መዝግቦ ለመያዝ የሚያዳግቱ በተለይም ኢ-መደበኛ የሆነ የመተዳደሪያ ይዞታ ያላቸውን፣ በነባሩ ህዝብን እንዲሁም ባህላዊ በሆነው የይዞታ ሥርዓት የሚተዳደሩትን አካባቢዎች ባለይዞታ ነኝ ባዩ እና ተፎካካሪው ብዙ ሊሆን ስለሚችል ከፍተኛ ጥንቃቄ ማድረግ ያስፈልጋል፡፡

17.3 መንግሥታት ማንኛውም የይዞታ ባለመብትነቱ እንዲመዘገብ እና መረጃም እንዲሰጠው የሚፈልግ ሰው በማንኛውም ምክንያት ምንም መድሎ ሳይደረግበት የፈለገውን እንዲያገኝ ጥረት ሊያደርጉ ይገባል፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ፈፃሚ አካላት እንደ መዝገብ ቤት የመሰሉት የአገልግሎት መስጫ ማዕከሎችን ወይም ተንቀሳቃሽ ቢሮዎችን ለሴቶች፣ ለድሆው እና ለተጋላጭ የህብረተሰቡ ክፍሎች ተደራሽ እንዲሆኑ ማድረግ አለባቸው፡፡ መንግሥታት ለህዝቡ ስለይዞታ መብቶቻቸው መረጃ ለመስጠት አገር በቀል የሆኑ ባለሙያዎችን ይኸውም ጠበቃዎችን፣ ሰነድ አረጋጋጭና መዝጋቢ ባለሙያዎችን፣ መሬት ቀያሾችን እንዲሁም የማህበራዊ ሳይንስ ተመራማሪዎችን ለመጠቀም መወሰን አለባቸው።

17.4 ፈፃሚ አካላት አገልግሎት ለመስጠት የሚጠይቀውን ጊዜ እና ወጪ ለመቀነስ በጣም ቀላል የአፈፃፀም ሥርዓቶችን እና ለአካባቢው ምቹ የሆኑ ቴክኖሎጂዎችን መጠቀም አለባቸው። የአካባቢውን ፍላጎት ለመለየት እና ለማሟላት የመሬት ልኬት መወሰኛው አስተማማኝ እና በየጊዜው እየተሻሻለ የሚሄድ መሆን አለበት፡፡ የይዞታ ምዝገባ አጠቃቀምን ለማቀላጠፍ ፈፃሚ አካላት የይዞታ መብትን፣ ባለመብቶችን እንዲሁም ከነርሱ ጋር ተዛማጅ የሆኑ የቦታ ልኬቶችን መረጃ በአንድ ላይ ማግኘት እንዲቻል አድርገው ማዋቀር አለባቸው፡፡ ምዝገባዎቹ ከአንድ በላይ ባለይዞታ ነኝ ባዮችን እና ተፎካካሪዎችን ለመለየት ያስችሉ ዘንድ ባለይዞታዎችን ከነይዞታ ልኬታቸው በዝርዝር ይዘው ሊገኙ ይገባል፡፡ እንደ አንድ በስፋት መረጃን የሚሰጥ አካል ቀልጣፋ አገልግሎት መስጠት እንዲችሉ የመንግስት አካላት እና የክልል መንግስታት የይዞታ ባለመብቶች ዝርዝር ሊኖራቸው ይገባል፡፡ የይዞታ መረጃ አገራዊ መመዘኛዎችን ባሟላ መልኩ እና ዝርዝር አሃዞችን ባካተተ ሁኔታ ሊሰጥ ይገባል፡፡

17.5 መንግሥታት የይዞታ መረጃን የባለይዞታዎችን ምስጢር በጠበቀ መልኩ ለሁሉም ሰው ተደራሽ ማድረግ አለባቸው፡፡ ገደቦቹ ግን ብልሹ አሰራሮችን እና ሕገ-ወጥ ተግባራትን ለመመርመር አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ይነሳሉ፡፡ መንግሥታዊ እና መንግሥታዊ ያልሆኑ አካላት የይዞታ ባለመብትነትን በሚመዘግቡ ጊዜ ብልሹ አሰራርን ለመዋጋት ሂደቶችን፣ አገልግሎት ለማግኘት የሚያስፈልጉ ነገሮችን፣ ክፍያዎችን፣ የማጠናቀቂያ ጊዜያትን እና የማያካትቷቸውን ነገሮች በይፋ መግለፅ ይኖርባቸዋል፡፡

18. ግምት

18.1 መንግሥታት ለእያንዳንዱ የይዞታ መብት አገልግሎት ለምሳሌ ለገበያ እንቅስቃሴ፣ ለብድር ዋስትና ለመስጠት፣ ከኢንቨስትመንት ጋር የሚገናኙ ግብይቶችን ለማሳለጥ፣ ባለይዞታዎችን ካሉበት አስነስቶ ካሳ ለመስጠት፣ እንዲሁም ግብርን ለመወሰን ፍትሃዊ እና ጊዜውን የጠበቀ የግምት ሥርዓትን መዘርጋት አለባቸው፡፡ የግምት ሥርዓቶቹ ሰፊ የሆኑትን የማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ አካባቢያዊ እና ለዘላቂ ዕድገት የታቀዱ አላማዎችን ማጎለበት አለባቸው፡፡

18.2 አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ የግምት ፖሊሲዎች እና ሕጎች ከገበያ ውጪ የሆኑ ማህበራዊ፣ ባህላዊ፣ ሀይማኖታዊ፣ መንፈሳዊ፣ እና አካባቢያዊ እሴቶችን ከግንዛቤ ውስጥ የከተቱ ሊሆኑ ይገባል፡፡

18.3 መንግሥታት የይዞታ መብቶችን በመገመት ሂደት ግልጽነትን የሚያበረታቱ ፖሊሲዎች እና ሕጎች መቅረጽ አለባቸው፡፡ ትክክለኛ እና አስተማማኝ የዋጋ ግምት መሠረት ይሆኑ ዘንድ የሽያጭ ዋጋዎች እና ሌሎች አግባብነት ያላቸው መረጃዎች መመዝገብ፣ መተንተን እና ተደራሽ መደረግ አለባቸው፡፡

18.4 መንግሥታት እና ሌሎች አካላት አገር አቀፍ የግምት ሥርዓት አዘጋጅተው በማስተዋወቅ ለመንግሥት፣ ለንግድ እና ለሌሎች ተግባራት ሊጠቀሙበት ይገባል፡፡አገር አቀፍ የግምት ሥርዓቶች ከአለም አቀፍ ሥርዓቶች ጋር አብረው የሚሄዱ ሊሆኑ ይገባል፡፡ ከዚሁ ጋር በተያያዘ የሠራተኞች ስልጠና አለም አቀፍ ዘዴዎች እና መስፈርቶችንም ሊያካትት ይገባል፡፡

18.5 ፈፃሚ አካላት የግምት መረጃቸውን እና ትንታኔውን ባገሪቱ ካለው ነባራዊ ሁኔታ ጋር አብሮ እንዲሄድ በማድረግ ለህዝብ ይፋ ሊያደርጉ ይገባል፡፡ መንግሥታት ግምትን በተመለከተ ብልሹ አሰራር እንዳይኖር የህዝብ ሀብት አስተዳደርን፣ ካሳን፣ የድርጅቶች የገንዘብ አቅምን እና ብድር አሰጣጥን የሚመለከቱ መረጃዎችን ግልፅነት በሰፈነበት አሰራር በመረጃ ሊያስደግፉ ይገባል፡፡

5

19. ግብር

19.1 መንግሥታት ለማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ እና ለአካባቢያዊ እድገት አላማዎች አስተዋፅዖ ይሆን ዘንድ ገቢን በይዞታ ግብር መልክ የመሰብሰብ ሥልጣን አላቸው፡፡ እነዚህ አላማዎች ኢንቬስትመንትን ማበረታታትን ወይም ባለቤትነት ወይም ሌላ አይነት የይዞታ መብት በጥቂቶች እጅ እንዳይከማች ማድረግን እና ሌሎች ከይዞታ ጋር ተያይዘው የሚከሰቱ ችግሮችን ለመፍታትም ያገለግላሉ፡፡ የግብር ሥርዓት በማህበራዊው፣ ኢኮኖሚያዊው እና አካባቢያዊው ዘርፍ በጎ ተጽእኖ ይኖረው ዘንድ ሀቀኝነትን እና መሰል መልካም ባህሪያትን ለምሳሌ የንግድ ልውውጥን ሁሉ የመመዝገብ ሥርዓትን እና ሁሉንም የተገኘ ገቢን ሳይደብቁ መግለፅን የመሳሰሉ ባህሪያትን ሊያላብስ ይገባል፡፡

19.2 መንግሥታት ግብርን እና የይዞታ መብቶችን በተመለከተ ሁሉንም እንቅስቃሴ ለመቆጣጠር ፖሊሲዎችን፣ ሕጎችን እና ተቋማዊ ማእቀፎችን ማሻሻል ይኖርባቸዋል፡፡ የግብር ፖሊሲዎች እና ሕጎች አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ያልተማከሉ የመንግሥት ክፍሎችን በገንዘብ ለመደገፍ፣ አገልግሎት ለመስጠት እና መሠረተ ልማቶችን ለመስራት ጥቅም ላይ ሊውሉ ይችላሉ፡፡

19.3 መንግሥታት ግብርን በግልፅነት እና ቀልጣፋ በሆነ መልኩ ሊያስተዳድሩ ይገባል፡፡ የፈፃሚ አካላት ሠራተኞች አሰራር ዘዴዎችን ያካተቱ ስልጠናዎች ሊያገኙ ይገባል፡፡ ግብሮች ፍትሀዊ እና ነባራዊ ሁኔታዎችን ከግምት የከተቱ ሊሆኑ ይገባል፡፡ የተመኖች ግምገማ እና የግብር መጠኖች ለህዝብ ይፋ መሆን አለባቸው፡፡ መንግሥታት ግብር ከፋዩን ከአቅም በላይ የሆነ ተመን ተተምኗል ብሎ ካሰበ ይግባኝ እንዲጠይቅ መብት ሊሰጡት ይገባል፡፡ ሚዛናዊ በሆነ የእሴቶች ጥናት እና ግልፅ በሆነ የግብር አስተዳደር ሥርዓት መንግሥታት ብልሹ አሰራርን ሊዋጉ ይገባል፡፡

20. ቁጥጥር የሚደረግበት የቦታ ዕቅድ

20.1 ቁጥጥር የሚደረግበት የቦታ ዕቅድ የይዞታ መብቶችን ሕጋዊ በሆነ መንገድ ገደቦችን በማበጀት ይቆጣጠራል፡፡ ቁጥጥር የሚደረግበት የቦታ ዕቅድን በመተግበር እና ተፈፃሚ በማድረግ ባለይዞታዎች በሥርዓት እንዲመሩ በነዚህ መመሪያዎች ላይ የተመሠረተ ሚዛናዊ እና ቀጣይነት ያለው የአካባቢ ልማት እንዲኖር መንግሥታት ጥረት ማድረግ አለባቸው፡፡ ከዚህ ረገድ የቦታ ዕቅድ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ሀብት አጠቃቀምን በተመለከተ የተለያዩ አላማዎችን አስታርቆ እና አስማምቶ ማስኬድ ይኖርበታል፡፡

20.2 መንግሥታት በማማከር እና በማሳተፍ ቁጥጥር የሚደረግበት የቦታ ዕቅድን የሚመለከቱ ጾታ ተኮር ሕጎች እና ፖሊሲዎችን ማዘጋጀት እና ለህዝብ ይፋ ማድረግ አለባቸው፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ መደበኛ የእቅድ ማዘጋጃ ዘዴዎች በነባሩ ህዝብ እና በባህላዊ የይዞታ ሥርዓት በሚተዳደሩ ማህበረሰቦች ጥቅም ላይ የዋሉ የእቅድ፣ የድንበር ሥርዓት አሰራሮችን እና የውሳኔ አሰጣጥ ሂደቶችን ከግመት ውስጥ አስገብተው ሊዘጋጁ ይገባል፡፡

20.3 መንግሥታት ቁጥጥር የሚደረግበት የቦታ ዕቅድ ሲያዘጋጁ በመሬት፣ በአሳ ሀብት እና በደን አጠቃቀም መካከል ያለውን ቁርኝት እና ከፆታ ጋር በተያያዘም ያለውን ፋይዳ ከግምት ያስገባ እንዲሆን ጥረት ማድረግ አለባቸው፡፡ መንግሥታት የመንግሥት፣ የማህበረሰብ፣ እና የግል ፍላጎቶችን እንደ አጣዳፊነታቸው እና እንደ አስፈላጊነታቸው ቅድሚያ የሚሰጠውን ቅድሚያ በመስጠት መቆየት የሚችለውን በማቆየት አንዲሁም እነዚህ ፍላጎቶችን እስታርቆ በማስኬድ የገጠሩን፣ የግብርናውን፣ የአርብቶ አደሩን፣ የከተማውን እና የአካባቢውን ፍላጎት በየፈርጁ ለመፈፀም ማጣር አለባቸው፡፡ የቦታ እቅድ ለውስን ጊዜ የሚሰጡ እና ከሌሎች መብቶች ጋር ተደርበው የተሰጡ የይዞታ መብቶችን ጨምሮ ሁሉንም የይዞታ መብቶች ከግምት ውስጥ ያስገባ የቦታ ዕቅድ ሊሆን ይገባል፡፡ ተገቢ የሆነ ሊያጋጥሙ የሚችሉ ችግሮችን ግምገማ ያስፈልገዋል፡፡ ብሄራዊ፣ ክልላዊ እና አካባቢያዊ የቦታ እቅዶች ሊቀናጁ ይገባል፡፡

20.4 የነባሩ ህዝብ፣ የምግብ አምራቹ እና የሌላው ማህበረሰብ ፍላጎት የተንፀባረቀበት እንዲሆን የእቅድ ፕሮፖዛል ሲነድፉ እና ሲከልሱ መንግሥታት ሰፊ የህዝብ ተሳትፎ የተደረገበት መሆን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ማህበረሰቦች በእቅዱ ሂደት ወቅት ድጋፍ ሊደረግላቸው ይገባል፡፡ ፈፃሚ አካላትም በመጨረሻው የቦታ እቅድ ላይ የህዝቡ ተሳትፎ በግብአትነት ማገልገሉን ማሳየት አለባቸው፡፡ መንግሥታት የቦታ እቅድ የማውጣት ሥልጣን የተሰጣቸው አካላት ሥልጣናቸውን ያለአግባብ እንዳይጠቀሙ በተለይ በክትትል የሚደረግ የትግበራ ሂደት ላይ ለውጥ ከተደረገ ጥብቅ ክትትል እና ጥበቃ ሊያደርጉ ይገባል፡፡ ፈፃሚ አካላት የትብብር ሁኔታውን ክትትል በማድረግ ሪፖረት ሊያዘጋጁ ይገባል፡፡

20.5 የአየር ጸባይ ለውጥን እና የምግብ ዋስትና ችግሮችን ለመፍታት የቦታ እቅድ ልዩ ልዩ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታ አስተዳደር ሥርዓቶችን የግብርና እና ብዝሀ ህይወትን ጨምሮ ሊተገብር ይገባል፡፡

21. በይዞታ መብት ላይ የሚነሱ ክርክሮች አፈታት

21.1 መንግሥታት ክርክሮችን ለመፍታት ከወገንተኝነት የፀዳ፣ ብቁ እና ተመጣጣኝ ክፍያን ብቻ የሚጠይቅ አስተዳደራዊ እና መደበኛ የፍትህ ሥርዓትን በመፍጠር እንዲሁም ሌሎች የክርክር አፈታት ሥርዓቶች ካሉ እንደ አማራጭ በመጠቀም ግጭቱን መፍታት እና የይግባኝ መብትንም ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ እነዚህ የግጭት አፈታት ሥርዓቶች በፍጥነት ሊተገበሩ ይገባል፡፡ ፈፃሚ አካላትን ወይም የውጪ አካላትን በመጠቀም መንግሥታት መጀመሪያ ወደ ክርክር የሚያመሩ የሚመስሉ ችግሮችን በእንጭጩ ለመቅጨት የሚያስችሉ መፍትሄዎችን መቀየስ አለባቸው፡፡ የግጭት አፈታት ሥርዓቶች አገልግሎቶች ከቋንቋ፣ ከሂደት እና ከቦታ ቅርበት አንፃር ለወንዶችም ለሴቶችም ተደራሽ ሊሆኑ ይገባል፡፡

21.2 መንግሥታት የይዞታ ክርክሮችን ለመፍታት ብቻ ልዩ የሆኑ ፍርድ ቤቶችን ወይም የፍትህ አካላትን ማዘጋጀትን ወይም አሁን ባለው ሥርዓት ወስጥ የተወሰነ ለውጥ በማድረግ በፍርድ ቤቶች ውስጥ በዚህ ጉዳይ ላይ ብቻ የሚሰሩ ኤክስፐርቶችን ማዘጋጀትን እንደ አንድ መፍትሄ ሊይዙት ይችላሉ፡፡ ከዚህም በተጨማሪ መንግሥታት ቁጥጥር የሚደረግበት የቦታ እቅዶችን፣ የመሬት ቅየሳን እንዲሁም ግምትን የሚመለከቱ ግጭቶችን ለመፍታት ልዩ ፍርድ ቤቶችን ሊያቋቁሙ ይችላሉ፡፡

21.3 መንግሥታት በተለይ በአካባቢ ደረጃ ያሉ የግጭት አፈታት ሥርዓቶችን ማጠናከር እና እንደ አማራጭ መውሰድ ይኖርባቸዋል፡፡ ባህላዊ የግጭት ሥርዓቶች በሚተገበሩባቸው አካባቢዎች ፈጣን፣ ከአድሎ የፀዳ እንዲሁም ተደራሽ የሆነ የፍትህ ሂደት እንዲኖር ጥረት መደረግ አለበት፡፡

21.4 መንግሥታት ፈፃሚ አካላትም በበኩላቸው ነባራዊ የአገሪቱን ሥርዓት ከግምት ውስጥ በመከተት በየተሰማሩባቸው ሙያዎች ክርክሮችን እንዲፈቱ ማድረግ አለባቸው፤ ለምሳሌ የቅየሳ ሙያ ያላቸው የድንበር ክርክሮችን እንዲፈቱ በማድረግ፡፡ ውሳኔዎች ከአድሎ በፀዳ መልኩ እና በምክንያት ተደግፈው በፅሁፍ ሊቀርቡ በውሳኔው ያልተስማሙ አካላትም የሚመለከተውን የፍትህ አካል ይግባኝ የመጠየቅ መብታቸው ሊከበር ይገባል፡፡

21.5 መንግሥታት በክርክር አፈታት ሂደቶቹ ውስጥ ብልሹ አሰራር እንዳይነግስ ጥረት ማድረግ አለባቸው፡፡

21.6 የግጭት አፈታት ሥርዓቶችን ሲያመቻቹ መንግሥታት ለሁሉም አካላት ከመድሎ የፀዳ ፍርድ ለመስጠት ለተገለሉ እና ተጋላጭ ለሆኑ የህብረተሰብ ክፍሎች የሕግ ድጋፍ ሊያደርጉ ይገባል፡፡ የፍትህ አካላት እና ሌሎችም የሚመለከታቸው ሁሉ እነዚህን አገልግሎቶች በሚገባ ለመስጠት በቂ አቅም እና ክህሎት ያላቸው መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡

5

22. ድንበር ተሻጋሪ ጉዳዮች

22.1 መንግሥታት ከድንበሮቻቸው አልፈው የሚሄዱ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታዎችን የሚመለከቱ ጉዳዮችን መፍትሄ ለማበጀት ከሚመለከታቸው አካላት ጋር ተገቢ በሆኑ ማዕቀፎች ወስጥ በትብብር መስራት እና እነርሱንም ማሳተፍ አለባቸው፡፡ መንግሥታት ሁሉም ተግባራት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት በገቡት ቃል-ኪዳን መሠረት የሚፈፀሙ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ ድንበር ዘለል የይዞታ ጉዳዮች በሚያጋጥሙባቸው አገሮች የስደተኞችን የይዞታ፣ የመተዳደሪያ እና የምግብ ዋስትና ሁኔታዎች በየአገሮቻቸው ለማክበር አብረው መሥራት አለባቸው፡፡

22.2 መንግሥታት እና ሌሎች የሚመለከታቸው አካላት ሁሉ ማህበረሰቡን የሚመለከቱ ድንበር ዘለል ጉዳዮች ላይ ግንዛቤ እንዲኖር አስተዋጽኦ ማበርከት አለባቸው፡፡ እነዚህ ጉዳዮች የአርብቶ አደሮች ወቅቱን ጠብቆ የሚደረግ ድንበር ዘለል እንቅስቃሴ ወይም በአነስተኛ መጠን አሳን የሚያመርቱ ድንበር ዘለል አሳ አጥማጆችን አሊያም የግጦሽ መሬቶች የሚመለከት ሊሆን ይችላል፡፡

22.3 አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ መንግሥታት የይዞታ አስተዳደርን የሚመለከቱ የሕግ አግባቦችን ከአገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ ከሰፈሩ ግዴታዎቻቸው እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት ከገቡት ቃል-ኪዳን ጋር ማጣጣም ይኖርባቸዋል፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ከሚመለከታቸው አካላት ጋር እና ከክልሉ ተወካዮች ጋር በቅንጅት መስራት ያስፈልጋል፡፡ መንግሥታት አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ የሚመለከታቸውን አካላት በማስተባበር ድንበር ዘለል እና አለም አቀፍ የሆኑ የይዞታ መብት ጥያቄዎችን ለማስተናገድ አዳዲስ ዘዴዎችን መቀየስ ወይም ነባር አለም አቀፍ አካሄዶችን ማጠናከር አለባቸው፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ መንግሥታት ከሚመለከታቸው አህጉራዊ አካላት ጋር አብረው መሥራት አለባቸው፡፡ ይህ የሚከናወነው በተለይ አንቀፅ 4.8 ላይ እንደተጠቀሰው ጉዳዩ በቀጥታ የሚነካቸውን ወገኖች መተዳደሪያዎቻቸው እና መብቶቻቸው ለማክበር ነው፡፡

5

5

ክፍል 6

ለአየር ንብረት ለውጥ እና ለአደጋ ጊዜ የሚሰጡ ምላሾች

ይህ ክፍል የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታ አስተዳደርን ከአየር ንብረት ለውጥ፣ ከተፈጥሮ አደጋዎች እና ከግጭቶች አንፃር ይዳስሳል፡፡

23. የአየር ንብረት ለውጥ

23.1 መንግሥታት የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታ መብቶችን በማክበር እና በመጠበቅ ሁሉም የሚመለከታቸው ግለሰቦች፣ ማህበረሰቦች እና ህዝቦች በተለይ ለገበሬዎች፣ ለአነስተኛ ምግብ ምርት አምራቾች እንዲሁም ለተገለሉ እና ለተጋላጭ አካላት የተለየ አስተያየት በማድረግ በሕጎች፣ በፖሊሲዎች፣ በእስትራቴጂዎች እና በተግባርም ጭምር በአየር ለውጥ ምክንያት የሚከሰቱ ችግሮችን ለመከላከል አግባብነት ያላቸው የአለም አቀፍ የአየር ንብረት ለውጥ ስምምነት ማእቀፎችን ባከበረ መልኩ ሊንቀሳቀሱ ይገባል፡፡

23.2 ተገቢ ሆኖ ሲያገኙት መንግሥታት በአየር ለውጥ ምክንያት የሚፈናቀሉ ህዝቦች ሁሉ ወንድም ሴትም በተሳተፉበት እና በተማከሩበት የእስትራቴጂዎች ትግበራዎች ሊካሄዱ ይገባል፡፡ ማንኛውም አይነት አማራጭ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታ ለተፈናቀሉ ሰዎች ሲሰጥ የሌሎች ሰዎችን መተዳደሪያ የሚጋፋ መሆን የለበትም፡፡ መንግሥታት ለትንንሽ ደሴቶች እና ለታዳጊ አገራት ልዩ እገዛ ሊያደርጉ ይችላሉ፡፡

23.3 መንግሥታት ሁሉንም ሕጋዊ የይዞታ መብት ያላቸው ግለሰቦች፣ ማህበረሰቦች እና ህዝቦች በተለይ ገበሬዎች፣ አነስተኛ ምግብ ምርት አምራቾች እንዲሁም የተገለሉ እና ተጋላጭ አካላትን ከአየር ንብረት ለውጥ ጋር በተያያዘ በሚደረጉ ድርድሮች እና የአየር ንብረት ለውጥ ለመቋቋም እና ጉዳቱን ለመቀነስ የተነደፉ መርሀ-ግብሮች ትገበራ ሂደት ውስጥ በማሳተፍ እና በማወያየት እነዚህ መመሪያዎች ላይ በሰፈሩ መመሪያዎች መሠረት የማመቻቸት ሥራዎችን ሊሰሩ ይገባል፡፡

24. የተፈጥሮ አደጋዎች

24.1 ሁሉም አካላት ለአደጋ ጊዜ ዝግጅት በሚደረግበት ጊዜም ይሁን ለተፈጥሮ አደጋዎች በሚሰጥ ምላሽ ውስጥ የይዞታ ጉዳዮች መፍትሄ እንዲያገኙ ጥረት ማድረግ አለባቸው፡፡ የቁጥጥር ማእቀፎች የቦታ እቅዶችን ጨምሮ የተፈጥሮ አደጋዎች የሚያስከትሏቸውን ጉዳቶች ለማስወገድ ወይም ለመቀነስ በሚያስችል መልኩ መቀረፅ አለባቸው፡፡

24.2 መንግሥታት ሁሉም ተግባራት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት በገቡት ቃል-ኪዳን መሠረት የሚፈፀሙ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ ሁሉም አካላት ተዛማጅ አለም አቀፍ መመሪያዎችን ከግምት ውስጥ በማስገባት አስፈላጊ ሲሆን የተባበሩት መንግሥታት ለስደተኞች እና ለተፈናቃዮች የቤት እና የይዞታ ካሳ አስመልክቶ ያወጣቸውን መርሆዎችች ("Pinheiro Principles") እንዲሁም የሰብአዊ መብቶች ቻርተር እና ለአደጋ የሚሰጡ ምላሾችን አነስተኛ መመዘኛዎችን ባሟላ መልኩ ሊንቀሳቀሱ ይገባል።

24.3 መንግሥታት ይዞታን ከአደጋ መከላከል እና ዝግጁነት አንፃርም እንዴት ማስተናገድ እንዳለባቸው ሊያውቁ ይገባል፡፡ እነዚህ መመሪያዎች በሰፈሩ የተሳትፎ እና የምክክር መርሆዎችን መሠረት ባደረገ መልኩ በአደጋ ሊጠቁ ይችላሉ ተብለው የታሰቡ አካባቢዎች ላይ ሕጋዊ የይዞታ መብቶችን የሚመለከቱ መረጃዎች ሊሰበሰቡ ይገባል፡፡ ሕጋዊ የይዞታ ባለቤትነት የሚመዘገቡባቸው ዘዴዎች ከአካባቢው የራቁ የይዞታ መዛግብት ማስቀመጫዎችን ጀምሮ የተፈጥሮ አደጋን መቋቋም የሚችሉ ሊሆኑ ይገባል፡፡ ይህም ባለይዞታዎችን መብታቸውን ለማስከበር እና ልዋጭ ቦታ ለመስጠት ምቹ ያደርገዋል፡፡ መንግሥታት በአደጋ ምክንያት የሚፈናቀሉ ሰዎችን ለማስፈር ጊዚያዊ የሰፈራ ቦታዎችን መለየት አለባቸው፡፡ በነዚህ ጊዚያዊ ሰፈራዎችም የይዞታ ዋስትና ተከብሮ እንዲቆይ ደንቦች ማዘጋጀት ይገባል፡፡

24.4 መንግሥታት እና ሌሎችም አካላት የይዞታ ጉዳዮችን ለአደጋ ምላሽ በሚሰጡበት ጊዜም እንኳን ቢሆን ሊያስተናግዱ ይገባል፡፡ የትኛውም አማራጭ የመሬት፣ የአሳ ፣ የደን ይዞታ እና የመተዳደሪያ ሁኔታ ለተፈናቃዮች ሲመቻች የሌሎች ሰዎችን መተዳደሪያና መብት መንካት የለበትም፡፡ የተፈናቀሉ ሰዎች ሕጋዊ ይዞታ እውቅና ሊሰጠው፣ ሊከበር እና ጥበቃ ሊደረግለት ይገባል፡፡ ለሚመለከታቸው አካላት ሁሉ የይዞታ መብትን እና ያልተፈቀደ የይዞታ አጠቃቀምን የሚመለከት መረጃ ሊሰራጭ ይገባል፡፡

24.5 መንግሥታት እና ሌሎች የሚመለከታቸው አካላት በመልሶ ማቋቋም ጊዜም የይዞታን ጉዳይ ሊያስተናግዱ ይገባል፡፡ ለጊዜው የተፈናቀሉ ሰዎች በፈቃደኝነት፣ ደህንነታቸው ተጠብቆ፣ እና በክብር ወደ መጀመሪያው ይዞታቸው ሊመለሱ ይገባል፡፡ ይዞታን የሚመለከቱ ክርክሮችንም ለመፍታት የተለያዩ የመፍትሄ እርምጃዎች ሊወሰዱ ይገባል፡፡ የመሬት ይዞታ ድንበሮች እንደገና በሚዘጋጁበት ወቅት በነዚህ መመሪያዎች ላይ በሰፈሩት የምክክር እና የተሳትፎ መርሆዎች መሠረት ሊሆን ይገባል፡፡ ባለይዞታዎቹ ወደነበሩበት ቦታ መመለስ ካልቻሉም በቋሚነት ይዞታቸው ወደሚሆን ወደሌላ ቦታ ሊዛወሩ ይገባል፡፡ እንደዚህ አይነት ሰፈራዎች በአዲሱ የሰፈራ አካባቢ ከነባር ህዝቦች ጋር ድርድር በማድረግ የነባሩን ማህበረሰብ መተዳደሪያ የማይጎዳ መሆኑ ከተረጋገጠ በኋላ ለተነሺዎቹ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታ እንዲሁም መተዳደሪያዎችን ማመቻቸት ይገባል፡፡

25. ከመሬት፣ ከአሳ እና ከደን ይዞታ ጋር የተያያዙ ግጭቶች

25.1 ሁሉም የሚመለከታቸው አካላት ከመሬት፣ ከአሳ እና ከደን ይዞታ ጋር የተያያዙ ግጭቶች እንዳይነሱ ከግጭቶች በፊት፣ በግጭት ጊዜ እና ከግጭት በኋላ ጉዳዩን ለመፍታት ጥረት መደረግ አለበባቸው፤ ይዞታዎቹ ለአጭር ጊዜም ቢሆን በተጋጩት አካላት ቁጥጥር ስር ቢሆኑም አለም አቀፍ የሰብአዊነት ሕግን ባከበረ መልኩ ግጭቶቹ እልባት ሊያገኙ ይገባል፡፡

25.2 መንግሥታት ሁሉም ተግባራት አገራዊ እና አለም አቀፋዊ ሕጎች ላይ በሰፈሩ ግዴታዎቻቸው እንዲሁም በአህጉርና አለም አቀፍ ደረጃ በፈቃደኝነት በገቡት ቃል-ኪዳን መሠረት የሚፈፀሙ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ ይህም በተባበሩት መንግሥታት የስደተኞች እና የተፈናቃዮች አያያዝ፣ የንብረት ካሳ እና የመጠለያ አሰጣጥ መርሆዎች ("Pinheiro Principles") መንግሥት በገባው ግዴታ መሠረት ይፈፀማሉ፡፡ በግጭት ጊዜ እና ከግጭት በኋላ መንግሥታት የይዞታ መብቶችን የሚመለከተውን አለም አቀፍ ሕግ ማክበር አለባቸው፡፡

6

25.3 በይዞታ ላይ የሚነሱ ችግሮች ወደ ግጭት እንዳያመሩ ሁሉም የሚመለከታቸው አካላት ችግሮቹን በሰላማዊ መንገድ ለመፍታት ጥረት ማድረግ አለባቸው፡፡ መንግሥታት ተዛማጅ ሕጎችን እና ፖሊሲዎችን በመከለስ ማንኛውንም መድሎ እና ለግጭት መንስኤ የሚሆኑ ጉዳዮችን ማስወገድ አለባቸው፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ መንግሥታት ባህላዊ እና ሌሎች ፍትህዊ፣ አስተማማኝ፣ የፆታ እኩልነትን የሚያከብሩ፣ ተደራሽ እና ከመድሎ የፀዱ መንገዶችን ሁሉ በመጠቀም ከመሬት፣ ከአሳ እና ከደን ይዞታ ጋር የተያያዙ ክርክሮች በአፋጣኝ መፍታት ይችላሉ፡፡

25.4 ግጭቶች ሲነሱ መንግሥታት እና ሌሎች የሚመለከታቸው አካላት የይዞታ መብቶች ማክበር እና መጠበቅ እንዲሁም በየትኛውም ሀይል ቀሪ እንዳይደረጉ ዋስትና የመስጠት ኃላፊነት አለባቸው፡፡ በአገር አቀፍ እና አለም አቀፍ ግዴታዎች በሰፈረው መሠረት መንግሥታት በነርሱ ግዛት ውስጥ በምንም አይነት በሀይል እና ሌሎች ባለይዞታዎች ላይ ነውጥ በማስነሳት የሚያዙ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታዎችን እውቅና ሊሰጡ አይገባም፡፡ ስደተኞች፣ ተፈናቃዮች እና ሌሎች በግጭት የተጎዱ ሰዎች የነባር ማህበረሰቡን የይዞታ መብት በማይጋፋ እና ሰላማዊ በሆነ መልኩ የሚሰፍሩበት ቦታ ሊሰጣቸው ይገባል፡፡ የይዞታ መብት ጥሰቶች ተመዝግበው ሊያዙ እና በተቻለ ፍጥነት መፍትሄ ሊበጅላቸው ይገባል፡፡ የመብት ጥሰቶችን ለመዋጋት ሕጋዊ የይዞታ ማረጋገጫ ወረቀቶች ከብልሽት እና ከስርቆት መጠበቅ አለባቸው፡፡ ይህም በመረጃ የተደገፈ የመብት ጥሰትን ለመዋጋት ምቹ የሆነ እና የእርምት እርምጃዎችንም ለመውሰድ ያስቻለ ሂደትን ይፈጥራል፡፡ እንዲህ አይነት ሕጋዊ ሰነዶች በሌሉበት አካባቢዎች ደግሞ ነባር የይዞታ መብቶች የፆታ እኩልነትን ባከበረ መልኩ ባሉበት ሁኔታ፣ በታሪክ እና በምስክሮች ማስረጃነት ተመዝግበው ሊያዙ ይገባል፡፡ የስደተኞች እና የተፈናቃዮች ሕጋዊ የይዞታ መብትም እንዲሁ እውቅና ሊሰጠው፣ ሊከበር እና ጥበቃ ሊደረግለት ይገባል፡፡ የይዞታ መብቶችን እና ያልተፈቀደ የይዞታ አጠቃቀምን የሚመለከት መረጃ ለሚመለከታቸው አካላት ሁሉ ሊሰራጭ ይገባል፡፡

25.5 በተቻለ መጠን በግጭት ጊዜ እና ግጭቶቹም ከበረዱ በኋላ መንግሥታት እና ሌሎች የሚመለከታቸው አካላት የግጭቱ ተጠቂዎችን የፆታ እኩልነትን ባከበረ መልኩ ሊይዟቸው እና ችግሮቹም በዘላቂነት የሚቀረፉበትን መፍትሄ ሊያመጡ ይገባል፡፡ ወደ ቀድሞ ይዞታቸው መመለስ የሚቻል ከሆነ እንደአስፈላጊነቱ ከተባባሩት መንግሥታት ከፍተኛ የስደተኞች ኮሚሽን እና ከሌሎችም አካላት ጋር በመተባበር ስደተኞች እና የተፈናቀሉ ሰዎችን በፈቃደኝነት፣ ሰላማዊ በሆነ መልኩ፣ በክብር እና አለም አቀፍ የስደተኞች አያያዝን ባከበረ መልኩ ወደመጡበት መመለስ ይገባል፡፡ ወደ ቀድሞ ይዞታ የመመለስ ጥያቄዎች በአፋጣኝ ምላሽ ሊያገኙ ይገባል፡፡ ወደ ቀድሞ ይዞታ የመመለስ እና መልሶ የማቋቋም ሂደቶች ከመድሎ የፀዱ፣ ወደ ቀድሞ ይዞታ የመመለስ ጥያቄዎች በአፋጣኝ ምላሽ ሊያገኙ ይገባል፡፡ ወደ ቀድሞ ይዞታ የመመለስ እና መልሶ የማቋቋም ሂደቶች ከመድሎ የፀዱ፣ የፆታ እኩልነትን ያከበሩ እንዲሁም በይፋ የሚከናወኑ መሆን አለባቸው፡፡ በነባሩ ህዝብ አካባቢ እና ባህላዊ የይዞታ ሥርዓት ባላቸው አካባቢዎች የሚደረጉ የይዞታ መብት መልሶ የመስጠት ሂደቶች ባህላዊ የመረጃ ምንጮችን መጠቀም አለባቸው፡፡

25.6 ወደ ቀድሞ ይዞታ መመለስ አማራጭ በማይሆንበት ጊዜ ደግሞ የሰፈራ ትግበራው በነባሩ ማህበረሰብ መተዳደሪያ ላይ ጫና እንዳይፈጠር ለስደተኞች እና ለተፈናቃዮች አማራጭ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታ እንዲሁም መተዳደሪያ ለመስጠት ከማህበረሰቡ ጋር ውይይት ማድረግ ያስፈልጋል፡፡ ለተጋላጭ የማህበረሰቡ ክፍሎች ወላጅ አልባ ህፃናትን እና ባሎቻቸው የሞቱባቸው ሴቶችን ጨምሮ ዋስትና ያለው የመሬት፣ የአሳ ሀብት እና የደን ይዞታ ሊሰጣቸው ይገባል፡፡

25.7 ፖሊሲዎችን እና ሕጎችን በመከለስ በግጭት ጊዜ እና ከግጭት በፊት የነበሩ የማግለል ችግሮችን መፍታት ያስፈልጋል፡፡ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ኃላፊነት የተሞላው የይዞታ አስተዳደርን ለማስፈን እና ተገቢውን አገልግሎት ለመስጠት ይህንን የሰሩ የነበሩ አካላትን መልሶ ማቋቋም ያስፈልጋል፡፡

6

ክፍል 7

ማስተዋወቅ፣ ትግበራ፣ ክትትል እና ግምገማ

26.1 እነዚህ መመሪያዎች በፈቃደኝነት ላይ የተመሠረቱ መሆናቸውን ከግንዛቤ ውስት በማስገባት መንግሥታት መርሆዎቹን የመተግበር፣ የመከታተል እና የመገምገም ኃላፊነት አለባቸው፡፡

26.2 መንግሥታት ብዙ ባለድርሻ አካላትን ማሳተፍ የሚችሉ መዋቅሮችን በአካባቢ፣ በክልል እና በአገር አቀፍ ደረጃ በማቋቋም ወይም ነባር መዋቅሮችን በመጠቀም እነዚህን መርሆዎች በትብብር ተፈፃሚ እንዲሆኑ ማበረታታት፣ ትግበራዎቹንም መከታተል እና በተሻሻሉ የመሬት፣ የአሳ እና የደን ይዞታ ሥርዓቶች ላይ ያስከተሉትንም ለውጥ መገምገም አለባቸው፡፡ እነዚህ ሂደቶች የተሻሻለ እና ቀጣይነት ያለው አገራዊ የምግብ ዋስትና እና ዕድገት ማምጣታቸውንም መገምገም አለባቸው፡፡ ይህ ሂደት ሁሉን አቀፍ፣ አሳታፊ፣ ሊተገበር የሚችል፣ ወጪ ቆጣቢ እንዲሁም ዘላቂ እና የፆታ እኩልነትን ያከበረ ሊሆን ይገባል፡፡ እነዚህን ተግባራት ሲፈጽሙ መንግሥታት ከክልል እና ከአለም አቀፍ አካላት ቴክኒካዊ ድጋፍ ሊጠይቁ ይችላሉ፡፡

26.3 የልማት አጋሮች፣ የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ውስጥ የሚገኙ የልዩ ልዩ ሙያዎች ኤክስፐርቶችን የያዙ ክፍሎች እንዲሁም ክልላዊ ተቋማት የደቡብ-ደቡብ ትብብርን ጨምሮ እነዚህን መርሆዎች ለመተግበር መንግሥታት ያሳዩትን ፈቃደኝነት ለመደገፍ ይበረታታሉ፡፡ እነዚህ ድጋፎች ቴክኒካዊ ትብብሮችን፣ የገንዘብ ድጋፍን፣ ተቋማዊ አቅምን ማሳደግን፣ የዕውቀት እና የልምድ ልውውጥን እንዲሁም አገራዊ የይዞታ ፖሊሲዎችን ማርቀቅን እና የቴክኖሎጂ ሽግግርን ሊያካትት ይችላል፡፡

26.4 የአለም የምግብ ዋስትና ኮሚቴ ሁሉም የሚመለከታቸው አካላት እርስ በርስ ከልምዳቸው የሚማማሩበት እንዲሁም እነዚህን መርሆዎች ከመተግበር አኳያ ያሉ መሻሻሎችን፣ ጥቅማቸውን እና ያመጡትን ተጽእኖ እና ሰኬት ለመገምገም መድረክ ሊሆን ይገባል፡፡ ስለዚህ የአለም የምግብ ዋስትና ኮሚቴ ፅህፈት ቤት ከአማካሪ ቡድኑ ጋር በመተባበር የነዚህ መርሆች ትግበራ ላይ ያለውን ለውጥ እና በይዞታ አስተዳደር ላይ ያመጡትን በጎ ተጽእኖ ለአለም የምግብ ዋስትና ኮሚቴ ሪፖረት ማድረግ አለበት፡፡ እነዚህ ሪፖርቶች አለም አቀፍ እና ከብዙ በጥቂቱ ክልላዊ ልምዶችን እንዲሁም ምርጥ ተሞክሮዎችን እና የተገኙ ትምህርቶችን ጭምር ያካተቱ ሊሆኑ ይገባል፡፡

26.5 ሁሉም አካላት ለትርፍ ያልተቋቋሙ እና መንግሥታዊ ያልሆኑ የበጎ አድራጎት ድርጅቶች እንዲሁም የግሉን ዘርፍ ጨምሮ ቅድሚያ የሚሰጣቸው አገራዊ ጉዳዮችን ከግንዛቤ ባስገባ መልኩ እነዚህን መርሆዎች ለመተግበር መበረታታት አለባቸው፡፡ ሁሉም አካላት ኃላፊነት የተሞላው የይዞታ አስተዳደር ሥርዓትን ትግበራ ለማሻሻል መረጃዎችን እንዲያሰራጩ ይበረታታሉ፡፡

Implemented by

Governance of Tenure

በፈቃደኝነት ላይ የተመሰረተ የመሬት፤ ዓሳ እና ደን አስተዳደርና ጥበቃ ለብሄራዊ የምግብ ዋሰትና መመሪያ በሀገራት፤ ዓለም አቀፍ ድርጀቶች ሲቪከ ማህበራት፤በግሉ ዘርፍ ፤ ዓለም አቀፍ የገንዘብ ተቋማት፤ የግብርና ምርምር ተቋማት እና የበጎ አድራጎት ድርጀቶች ሰፊ ምክክር በማካሄድ ተዘጋጅቶ እ.እ.አ ግንቦት ወር 2012 በዓለም የምግብ ኮሚቴ የጸደቀ መመሪያ ሲሆን ይህ ከእንግሊዝኛ ወደ አማራኛ ትርጉም ነው፡፡

እነዚህ መመሪያዎች ይዞታን እና የይዞታ አስተዳደርን በሚመለከት በመንግሥታት በድርድር የተዘጋጁ የመጀመሪያ የተሟላ አለም አቀፍ መርሆዎች ናቸው፡፡ መመሪያዎቹ አለም አቀፍ ተቀባይነት ያላቸው ደረጃዎችን እንዲሁም ኃላፊነት የተሞሉ የመሬት፣ የአሳ እና የደን አጠቃቀምን እና አያያዝን መርሆዎች ያብራራሉ፡፡ የይዞታ መብቶችን የሚቆጣጠሩ የፖሊሲ፣ የሕግ እንዲሁም የተቋማዊ ማእቀፎችን ለማሻሻል፣ ግልፅነት የሰፈነበት አስተዳደርን ለማጎልበት፣ የመንግሥት አካላትን፣ የግሉን ዘርፍ፣የበጎ አድራጎት ድርጅቶችን እንዲሁም የይዞታ አስተዳደር የሚመለከታቸውን ህዝቦች ሁሉ አቅም እና እንቅስቃሴዎችን ለማጠናከር እና ለማሻሻል ምሪት ይሰጣሉ፡፡ መመሪያዎቹ የይዞታ አስተዳደርን በአገራዊ የምግብ ዋስትና ማዕቀፍ ውስጥ ይቃኛሉ፡፡ አላማቸውም ቀጣይነት ያለው በቂ ምግብ የማግኘት መብት፣ ከድህነት መላቀቅ፣ የአካባቢ ጥበቃ እንዲሁም ዘላቂ ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ እድገት በማረጋገጥ ሂደት አስተዋፅኦ ማድረግ ነው፡፡

www.fao.org/nr/tenure

ISBN 978-92-5-131438-8

9 789251 314388

I2801AM/1/05.19